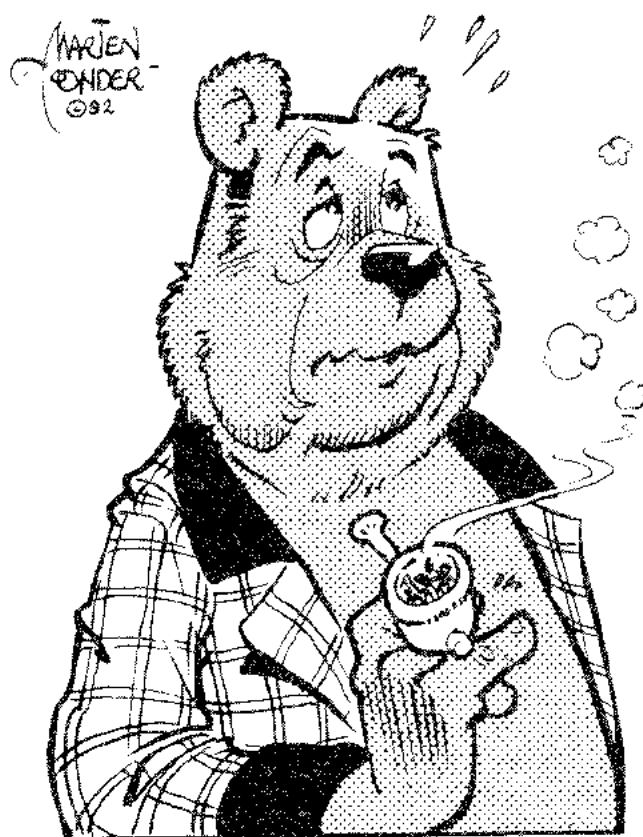

STORY INTERNATIONAL

ROTTERDAM
BIBLIOTHEEKTHEATER
20-24 JANUARI 1993

ENSCHDE
THEATER A/D MARKT CONCORDIA
24-25 JANUARI 1993

INLICHTINGEN:
STICHTING STORY INTERNATIONAL
010 - 413 43 30 / 217 17 00

Stichting Story International
presenteert

STORY INTERNATIONAL III

Deze publikatie is mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Fonds, Amsterdam

ALS U BEDOELT WAT IK BEGRIJP

STORY INTERNATIONAL III / STORY ON THE ROAD

Rotterdam – 20 tot met 24 januari 1992 – Bibilotheektheater
Enschede – 24 en 25 januari – Theater a/d Markt Concordia

Stichting Story International 1993

ALS U BEDOELT WAT IK BEGRIJP / STORY INTERNATIONAL III wordt mogelijk gemaakt door:

- Dick Bruna
- Ford Blijdorp
- Gemeente Rotterdam
- Gemeentebibliotheek Rotterdam
- James Gill Foundation
- Goethe-Institut Rotterdam
- Stichting LIRA
- Ministerie van Buitenlandse Zaken
- Ministerie van Ontwikkelingssamenwerking
- Nederlands Literair Produktie- en Vertalingenfonds
- Novib
- Prins Bernhard Fonds
- Drukkerij Van Rossum
- ROTEB
- Eiso Toonder
- Toonder Studio's
- Verzameling Van Wijngaarden Boot

STORY ON THE ROAD 1993

is een initiatief van:

- Stichting Cultureel Centrum Concordia, Enschede
- Stichting Story International, Rotterdam

en kwam tot stand met steun, medewerking, subsidies en donaties van:

- Gemeente Enschede
- Culturele Raad Overijssel / Kunst op School
- Provincie Overijssel
- Stichting Literaire Manifestaties Enschede-Hengelo
- Dagblad Tubantia / O.D.C.

Samenstelling programma-informatie: Martin Mooij en Joke Gerritsen m.m.v. Eiso Toonder.

Vertalingen in het Engels: Greta Kilburn en Eiso Toonder

Bureauredactie en drukwerkbegeleiding: Marc W. Mooij

Druk: BGS, Schiedam

Rotterdam, januari 1993

GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Story International-programmaboek 1993

Stichting Story International

verschijnt jaarlijks

met bibliogr.

ISBN 90-72546-08-3

INHOUD

Dit vooraf	6
Deelnemers festival en vertaalproject	
Paul Biegel	Nederland 10
Feride Çiçekoğlu	Turkije 11
Mohieddeen Ellabbad	Egypte 12
Vernie February	Zuid-Afrika 13
Fritz Rudolf Fries	Duitsland 14
Hermine de Graaf	Nederland 15
Tom Lanoye	België 16
Kasiya Makaka	Malawi 17
Gcina Mhlophe	Zuid-Afrika 18
Marcel Möring	Nederland 19
Nuha Al-Radi	Irak 20
Marin Sorescu	Roemenië 21
Toon Tellegen	Nederland 22
Eduard Uspenski	Rusland 23
Presentatie	
Geert van Istendael	24
Henk Prüpper	25
Vertaalproject Marten Toonder	
Vertaalproject Marten Toonder	27
Over Marten Toonder	30
Over de Tom Poes-strip	32
Kees Fens over Marten Toonder	34
Deelnemers vertaalproject	
Adam Bžoch	Slowakije 38
Sabrina Corbellini	Italië 38
Jacqueline Crevoisier	Zwitserland 39
Duoduo	China 40
Natasha Gerasimova	Rusland 41
Péter Kántor	Hongarije 41
Nasim Khaksar	Iran 42
Paul Middellijn	Suriname/Nederland 43
Alexandre Shakhnazarov	Rusland 44
Jean-Pierre Vallotton	Zwitserland 45
Begeleiding vertaalproject	
Eiso Toonder	46
Aart van Zoest	47
Tentoonstellingen en stripwedstrijd	
De andere wereld van Marten Toonder	50
Stripwedstrijd	56
Programmaoverzicht	62

Dit vooraf

Story International III komt er aan. Kleiner van omvang en korter van duur, zo op het eerste gezicht, maar wel met een begin van Story on the Road. Het wordt van 20 tot en met 24 januari in het Bibliotheektheater in Rotterdam gehouden en op 24 en 25 januari zijn er programma's in Theater a/d Markt Concordia in Enschede.

'Als u bedoelt wat ik begrijp' is de aanduiding die het festival wordt meegegeven. Het is de titel van de doctoraalscriptie van Annemarie Korevaar, die in het afgelopen najaar afstudeerde op *Heer Bommel en Sir Bommel, een onderzoek naar de verschillen tussen origineel en vertaling aan de hand van 'Het Platmaken' en 'The Flatterers'*. Daarmee zijn wij meteen bij Marten Toonder, aan wie Story III voor een deel is opgedragen. De deelnemers zijn uitgenodigd aan een aan hem gewijd vertaalproject mee te werken. Misschien wordt het het begin van een verdere internationalisering van Heer Bommel en Tom Poes. Omdat het project perspectieven lijkt te bieden, zijn er daarvoor meteen meer auteurs en vertalers uitgenodigd. Zoals elke vertaal-workshop in Poetry en in Story International is het een experiment. Er kan van alles in gebeuren, of niet, maar de verwachtingen zijn voorlopig hoog gespannen.

Dat blijkt ook uit de Marten Toondermiddag op zaterdag 23 januari, voorafgaande aan de presentatie van de vertaalresultaten. Er zullen enige inleidingen worden gehouden, er komt een symposium en er is een optreden van het Bommel Kwartet. Tijdens Story III zullen er in de Centrale Bibliotheek enige films van de Toonder Studio's worden vertoond en zo mogelijk ook van andere festivaldeelnemers. Marten Toonder zelf zal aan het begin van het festival een kort fragment voorlezen uit zijn autobiografische *Vroeger was de aarde plat* (1991).

Het komende festival heeft enkele thema's: dat van het dierenverhaal en dat van het sprookje. Daarnaast zullen er andere verhalen worden gelezen. Op de internationale voorleesavonden zijn er wat minder optredenden. Dat biedt wat meer tijd en ruimte en daarmee wordt tegemoet gekomen aan vragen uit het publiek en van de auteurs. Er komt een middag voor scholieren en een speciaal programma voor leerlingen van het basisonderwijs, wellicht verbonden met een voorleeswedstrijd. Een andere wedstrijd is gebaseerd op een idee van John Verberk, docent aan de Koninklijke Academie in Den Haag en de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam. Hij stelde voor studenten van de illustratieafdelingen bij het festival te betrekken; in overleg met zijn zoon Eiso heeft Marten Toonder korte opdrachten geformuleerd voor een strip, zoals die op vijf achtereenvolgende dagen in een krant zou kunnen verschijnen. De striptekeningen worden tijdens het festival in de Centrale Bibliotheek tentoongesteld. Behalve *De andere wereld van Marten Toonder* zijn daar nog enige andere exposities te zien.

Verschillende Story-deelnemers zijn eerder in Rotterdam geweest, maar er was reden hen terug te vragen: hun affiniteit met het thema van dit festival, hun eerdere succes en de vraag van het publiek, hun belangstelling voor het vertaalproject, enzovoort. Er zijn echter ook vele nieuwe auteurs, die wij graag al eerder in Rotterdam hadden ontvangen.

Wij zijn al diegenen – vooral ook de subsidiegevers – die *Als u bedoelt wat ik begrijp*. Story International III / Story on the Road mogelijk maken, zeer erkentelijk voor hun steun en vertrouwen. Wij zijn dat ook de Story-werkgroep, de collega's van de Centrale Bibliotheek en het Bibliotheektheater in Rotterdam en onze vrienden in Enschede. Wij hopen op een mooi festival en een hartelijk eerbetoon aan onze eregast.

Foreword

Story International III is approaching. Less extensive and over a shorter period at first sight, but nonetheless including Story on the Road. It will be held in the Library Theatre in Rotterdam from January 20 to 24, and on January 24 and 25 there will be programs in the Concordia Market Theatre in Enschede.

'If you mean what I know' is the designation given to the Festival. It is the title of the thesis by Annemarie Korevaar, who at the end of last year completed her study on *Heer Bommel and Sir Bommel, an investigation into the differences between original and translation with reference to 'Flattening' and 'The Flatterers'*. This immediately takes us to Marten Toonder, to whom Story III is partially dedicated. The participants have been asked to join in a translation project devoted to him. Perhaps this will constitute the beginning of a further internationalization of Mr. Bommel (Mr. Bumble) and Tom Puss. Since the project seems to open new perspectives, more authors and translators have been invited than is customary. As is the case with every translation workshop in Poetry and in Story International, this is an experiment. Much could happen or very little, but in the interim, expectations are high.

This is expressed in the planning for the Marten Toonder afternoon on Saturday 23, preceding the presentation of the translation results. There will be a number of introductions, a brief symposium, and a performance by the Bommel Quartet. During Story III, a number of films from the Toonder Studio will be shown in the Rotterdam Library Theatre, and if possible also by other participants of the Festival. Marten Toonder himself will, at the start of the Festival, read a short fragment from his autobiographical *Vroeger was de aarde plat* (The earth used to be flat, 1991).

The coming Festival has several themes: animal stories and fairy tales. In addition, other stories will be read. During the international nights, fewer authors will be reading from their work. This allows more time and space for accommodating questions from the public and the authors themselves. One afternoon will be reserved for students and there will be a special program for pupils from primary schools, possibly linked to a public reading competition. Another competition is based on an idea by John Verberk, lecturer at the Royal Academy in The Hague and the Academy of Fine Arts in Rotterdam. He suggested involving students from the illustration department in the Festival. In consultation with his son Eiso, Marten Toonder formulated brief assignments for cartoon-strips, as they would appear on five consecutive days in a newspaper. The cartoon-strips will be exhibited at the Rotterdam Central Library during the Festival. Apart from *De andere wereld van Marten Toonder* (The other world of Marten Toonder), a number of other exhibitions will be on display.

Several Story-participants have been in Rotterdam before, either for Story or Poetry International, but there was good reason to invite them again: their popularity, their familiarity with the Festival, their previous experience with the translation project and so on. But there will also be several new authors whom we would have liked to receive in Rotterdam in earlier years.

We are sincerely grateful for the support and faith of all those – in particular the sponsors – who make possible *If you mean what I know. Story International III / Story on the Road*. The same applies to the Story workshop and our colleagues at Rotterdam Central Library, the Library Theatre and our friends in Enschede. We look forward to a fine Festival where we will be paying homage to our guest of honour, Marten Toonder.

De bibliotheek gaat open op zondag!
m.i.v. 5 september 1993 van 12 tot 5 uur

Gemeentebibliotheek Rotterdam

Hoogstraat 110, informatie 010 - 433 89 11

Reserveringen Story International: 010 - 433 82 58

Deelnemers Festival Participants Festival

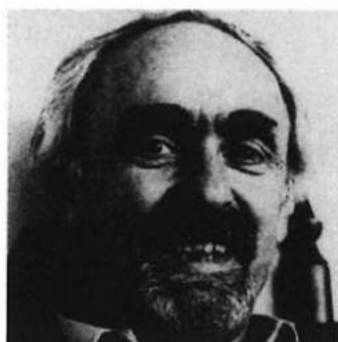

foto: Hans Vermeulen

Paul Biegel

Nederland

(Bussum, 1925) was de jongste in een gezin met negen kinderen. Na zijn gymnasiumtijd wilde hij naar het conservatorium om pianist te worden, maar zo'n toekomst bleek voor hem niet weggelegd.

Hij verbleef na de oorlog een jaar in Amerika. Terug in Nederland werd hij redacteur bij de AVRO-bode en ging rechten studeren in Amsterdam, een studie die hij niet voltooide. Achteraf gezien is het misschien interessanter dat hij in die tijd assistent werd bij Marten Toonder. Door het maken van 'plots' voor de krantestrip *Kappie* leerde hij de kunst van het schrijven. Zijn debuut als kinderboekenschrijver maakte hij met twee verhalen in de bundel *Een heel bont boek*, samengesteld door Harriet Laurey.

Zijn eerste grote succes had hij met *Het sleutelkruid*, waarvoor hij in 1965 de kinderboekprijs van de CPNB ontving. Daarna bleef het griffels en andere prijzen regenen. De Staatsprijs voor kinder- en jeugdliteratuur kreeg hij in 1973.

Zijn werk is vertaald in het Deens, Duits, Engels, Frans, Japans, Spaans, Turks, Welsh, Zweeds en Zuidafrikaans. Zelf vertaalde en bewerkte hij, samen met zijn vrouw, kinderboeken uit het Duits en Engels.

In zijn omvangrijk oeuvre van bizarre, fantasierijke en wonderlijke kinderverhalen, zijn naast sprookjeselementen ook motieven uit dierenverhalen en klassieke sagen en legenden verwerkt. Zijn wonderlijke fantasieën sluiten goed aan bij kinderlijke angsten en dromen en weten door een geraffineerde stijl ook volwassen lezers te bekoren.

Publikaties (o.a.): *De gouden gitaar* (1962); *Het Sleutelkruid* (1964); *De tuinen van Dorr* (1969); *Een toren naar de maan* (1971); *Het olifantenfeest* (1973); *De dwergjes van Tuil* (1976); *Wie je droomt ben je zelf* (1977); *Virgilius van Tuil overwintert bij de mensen* (1982); *Van de oude dame en de muis* (1985); *De rode prinses* (1987); *Beer in het verkeer* (1989); *Juttertje Tim* (1991).

Paul Biegel

the Netherlands

(Bussum, 1925) was the benjamin in a family with nine children. After he finished high school where he majored in classical studies, he wanted to attend the music academy to become a pianist, but this was not to be.

After World War II, he spent a year in the United States. On his return to the Netherlands, he took a job as editor with the AVRO Radio magazine and read Law at Amsterdam University, a study which he did not finish. Looking back now, it is perhaps more interesting that during that time he began to write comic strips for Marten Toonder. By creating plots for *Kappie*, a newspaper cartoon, he learnt the art of writing. The first work he published were two stories for children in the collection *Een heel bont boek* (A very jazzy book), compiled by Harriet Laurey.

His first big success was *Het sleutelkruid* (The cowslip) for which he was awarded the CPNB children's book prize in 1965. Awards kept showering on his head from then on and in 1973 he received the Dutch State Prize for children's and juvenile literature.

His work has been translated into Afrikaans, Danish, English, French, German, Japanese, Spanish, Turkish, Swedish and Welsh. He and his wife themselves translated and adapted German and English children's books.

In addition to fairy tale elements, his vast oeuvre of bizarre, imaginative and curious children's stories also contains themes from animal stories and classical folk tales and legends. His wondrous fantasies fit in well with childish fears and dreams, and because of his subtle style he also manages to charm adult readers.

foto: Dick Rijnke

Feride Çiçekoğlu

Turkije

(Ankara, 1951) studeerde architectuur aan de Technische Universiteit van het Midden-Oosten in haar geboortestad en vervolgens aan de Universiteit van Pennsylvania in Philadelphia (Verenigde Staten). Daar promoveerde zij in 1976. Na terugkeer naar Turkije was zij twee jaar lang docente in Ankara. In 1980, na de militaire coup, werd zij gearresteerd en was zij tot 1984 politiek gevangene. In de gevangenis deed zij inspiratie op voor haar eerste boek *Uçurtmayı vurnasinlar* (1986), dat ook in Nederlandse vertaling verscheen: *Ze mogen niet op de vlieger schieten...* (1990).

Het is het verhaal van de kleine jonge Barış, die tussen de muren van een Turkse vrouwengevangenis opgroeit. Hij is alleen, in een wereld van volwassenen en hoe meer hij zijn best doet, hoe minder hij van die wereld begrijpt. Met kinderlijke onschuld ontleedt hij de wonderlijke normen, die ook de gevangenen elkaar opleggen. "Al vragend en observerend zoekt hij zijn weg tussen goed en kwaad. Zijn ervaringen worden vastgelegd in brieven aan Inci. Het zijn humoristische brieven, die uiteindelijk echter uitdraaien op één lange aanklacht tegen de macht van de groten, de sterkeren", aldus de vertalers Rob Broersen, Bert Stavenuiter en Müberra Yılmaz.

Sindsdien is Feride Çiçekoğlu schrijfster gebleven. Voor haar verhalenbundels bestaat in Turkije veel belangstelling. Zij werkt tevens als vertaalster (onder andere van Jonathan Livingstone Seagull) en als auteur van filmscripts. Haar betrokkenheid bij de Turkse film van nu is heel groot.

Publikaties (o.a.): *Did Your Father Ever Die* (1990); *The Other Side of the Water* (1992).

Feride Çiçekoğlu

Turkey

(Ankara, 1951) studied architecture at the Technical University of the Middle East in the town where she was born and subsequently at the University of Pennsylvania in Philadelphia (United States of America), where she obtained a Ph.D. in 1976. After returning to Turkey she lectured for two years in Ankara. Arrested after the military coup in 1980, she was a political prisoner until 1984. The stint in prison provided experience for her first book *Uçurtmayı vurnasinlar* (1986), which also appeared in a Dutch translation: *Ze mogen niet op de vlieger schieten...* (They should not shoot at the kite..., 1990).

It is the story of the small boy Barış, growing up between the walls of a Turkish prison. He is alone in an adult world, and the more he tries, the less he understands of this world. With the innocence of a child he analyses the strange norms which even the prisoners enforce on one another. "Continuously questioning and observing he searches for a way between good and evil. His experiences are recorded in letters to Inci. Letters full of humour, eventually constituting an extended indictment against the power of the strong", according to translators into the Dutch Rob Broersen, Bert Stavenuiter and Müberra Yılmaz.

Feride Çiçekoğlu has continued to write. Her collections of short stories have elicited much attention in Turkey. She also works as a translator (amongst others of Jonathan Livingstone Seagull) and as a screenplay writer. Her involvement in contemporary Turkish film is considerable.

Mohieddeen Ellabbad

Egypte

(Cairo, 1940) kreeg een opleiding tot schilder aan de Academie voor Schone Kunsten in Cairo en werkt sindsdien als 'boekenman' – als schrijver en illustrator van kinderboeken, auteur en tekenaar van stripverhalen en als politiek cartoonist. Hij vertaalde sprookjes van de Gebroeders Grimm en H.C. Andersen in het Arabisch, maar ook *De Avonturen van Baron von Münchhausen* en *De Tuin* van de Tsjechische schrijver en kunstenaar Jifí Trnka. In ons land verscheen van Mohieddeen Ellabbad *Letters maken boeken* (het Arabische alfabet als poster voor kinderen, 1982).

In 1974 was hij medeoprichter van de uitgeverij voor kinderboeken 'Dar Al-Fata Al-Arabi' in Beiroet, waarvan hij tot 1976 redacteur en artistiek directeur was. Sinds dat jaar is hij redacteur en artistiek directeur van de door hem opgerichte 'Arab Workshop for Children's books' in Cairo.

Mohieddeen Ellabbad is al twee tot drie generaties lang heel populair bij jonge lezers in de Arabische wereld, onder andere door *Zaglool Effendie*, *Ostanz Khatir* en *Fāleh wa (&) Ghayran*. Het stripalbum *Faharāt* bevat zijn autobiografie en het levensverhaal van zijn beide zonen. Behalve als cartoonist werkt Ellabbad ook als journalist en criticus mee aan Egyptische kranten en tijdschriften.

Publikaties (o.a.): *Malikat Al-Jazar* (The Queen of Carrots, 1962); *Al-Fa'r Addāheq* (The Laughing Mouse, 1962); *Ibriq Ashshai' Al-Hazin* (The Sad Teapot, 1963); *Qamous Al-Ka'ināt Alkhorafiyya* (The Dictionary of Monsters, 1980); *Nazar! 1* (Vision, 1987); *Kashkool Arrassam* (The illustrators Scrapbook, 1988); *Nazar! 2* (Vision, 1990).

Mohieddeen Ellabbad

Egypt

(Cairo, 1940) studied painting at the Academy of Fine Arts in Cairo and since worked as writer and illustrator of children's books, as author and illustrator of comic strips and as political cartoonist. He translated fairy tales by the Brothers Grimm and H.C. Andersen into Arabic, as well as *The Adventures of Baron von Münchhausen* and *The Garden* by Czech author and artist Jifí Trnka. In the Netherlands, Mohieddeen Ellabbad's *Letters Make Books* (Letters create Books), the Arabian alphabet as a poster for children, was published in 1982.

In 1974 he assisted in the establishment of a publishing company for children's books 'Dar Al-Fata Al-Arabi' in Bayrut, of which he was editor and artistic director until 1976. Since then he has been editor and artistic director of the 'Arab Workshop for Children's Books', which he founded in Cairo.

For two to three generations Mohieddeen Ellabbad has been highly popular with young readers in the Arab world, because of *Zaglool Effendie*, *Ostanz Khatir* and *Fāleh wa (&) Ghayran*. The comic strip album *Farahat* contains his autobiography and the history of both of his sons. Apart from his work as a cartoonist, Ellabbad also works as a journalist and reviewer for Egyptian newspapers and magazines.

foto: Jet Mast

Vernie February

Zuid-Afrika

(Somerset West, Kaaprovinsie, 1938) studeerde Afrikaans, Nederlands en Xhosa aan de Universiteit van Kaapstad. Sinds 1964 woont hij als balling in Nederland. February doceert aan het Afrika Studiecentrum van de Universiteit van Leiden en is expert op het gebied van (Zuid-)Afrikaanse en Caribische literatuur. Hij publiceerde tal van wetenschappelijke artikelen en boeken, zoals *Mind your Colour* (1981), *And bid him sing* (1988), en *The last Afrikaner* (1991). February werd als dichter bekend met de bundel *O snotverdriet* (1977) en het lange gedicht *Ik ben het gezicht* (1986). Hij werkte mee aan korte verhalen uit Zuid-Afrika, *Een kwestie van identiteit* (1986), en het Caribisch gebied, *Moderne Caribische verhalen* (1987). Vernie February is een gewaardeerd voordrachtskunstenaar, met als voorliefde het vertellen van Afrikaanse fabels en het lezen van Zuidafrikaanse gedichten.

De laatste jaren is hij enkele keren teruggeweest in Zuid-Afrika.

Publikaties (o.a.): *Just the faintest spoor* (1982); *Spectre de la Rose* (1982).

Vernie February

South Africa

(Somerset West, Cape Province, 1938) studied Afrikaans, Dutch and Xhosa at the University of Cape Town. He has been living in exile in the Netherlands since 1964. February teaches at the African Study Center of Leiden University and is an expert on (South) African and Caribbean literature. He published countless scientific articles as well as books, such as *Mind your Colour* (1981), *And bid him sing* (1988) and *The last Afrikaner* (1991). February became known as a poet with the collection *O Snotverdriet* (1977) and the long poem *Ik ben het gezicht* (1986). He assisted with short stories from South Africa, *Een kwestie van identiteit* (A Question of Identity, 1986), and the Caribbean, *Moderne Caribische verhalen* (Modern Caribbean Stories, 1987). Vernie February is a noted reciter and especially likes telling African fables and reading South African poems.

He has visited South Africa several times in recent years.

foto: Renate von Mangoldt

Fritz Rudolf Fries

Duitsland

(Bilbao, Spanje, 1935) kwam in 1942 naar Duitsland. Na zijn studies germanistiek en anglistiek studeerde hij romanistiek in Leipzig. Daarna werkte hij als vertaler en ook als tolk op congressen. Van 1960 tot 1966 was hij assistent bij de (Oost)duitse Academie van Wetenschappen. Sindsdien is hij schrijver van beroep.

Zijn eerste roman, *Der Weg nach Oobliadooh* (1966), kon niet in de DDR, maar alleen in het Westen verschijnen. Het is het verhaal over twee jonge intellectuelen, die in hun vrijheidsdrang in een Westberlijns vluchtelingenkamp belanden, vervolgens terugkeren naar hun zwangere vriendinnen in het oostelijk stadsdeel, beweren dat zij ontvoerd zijn, in een gekkenhuis terechtkomen en zich tenslotte aanpassen aan het sociale leven van hun land.

In de verhalenbundel *Der Femsehkrieg* (1969) komt vooral de verteller Fritz Rudolf Fries naar voren. Zijn bundel *See-Stücke* heeft het karakter van een reportage vol overpeinzingen over een reis langs de Oostzeekust van Mecklenburg. Veel aandacht trok hij met zijn roman *Das Luft-Schiff* (*Biographische Nachlässe zu den Fantasien meines Großvaters* (1974) over Franz Xaver Stanneheim, die uitvinder is – van vliegtuigtoestellen. Zijn droom is, eens zelf te zullen vliegen, in een luchtschip dat hij zelf ontworpen heeft. Zijn luchtschip zal een bijdrage zijn tot verbetering van de wereld en zal mensen wegvoeren van lijden en oorlogen. Maar de tijd verstrijkt en de uitvindingen blijven alleen op papier bestaan. Evenals *Der Weg nach Oobliadooh* werd *Das Luft-Schiff* in het Nederlands vertaald, door Wouter Donath Tiegies.

Fritz Rudolf Fries is een knap romancier en verteller. In *Der Seeweg nach Indien* (1991) vindt men een ruime keuze uit zijn verhalen.

Publikaties (o.a.): *Lope de Vega* (biografie, 1977); *Alexanders neue Welten* (roman, 1982); *Leipzig am Herzen und die Welt dazu* (1983); *Verlegung eines mittleren Reiches* (1984); *Bemerkungen anhand eines Fundes* (kritieken en essays, 1985) *Herbsttage im Niederbarnim* (1988); *Die Väter im Kino* (roman, 1989).

Fritz Rudolf Fries

Germany

(Bilbao, Spain, 1935) came to Germany in 1942. Following German and English studies he did Romance studies at Leipzig. He then worked as translator and also as interpreter during conferences. Between 1960 and 1966 he was an assistant at the (East) German Academy of Science. He has been a professional writer since then.

His first novel, *Der Weg nach Oobliadooh* (1966), could not be published in the DDR and only appeared in the West. It is the story of two young intellectuals, who end up in a West-Berlin refugee camp as a result of their hankering for freedom. They subsequently return to their pregnant girlfriends in the Eastern part of the city, maintain they had been kidnapped, are confined to a mental institution and finally adapt themselves to the social life of their country.

In the collection of short stories *Der Femsehkrieg* (1969), the narrative talent of Fritz Rudolf Fries is amply demonstrated. The collection *See-Stücke* has the character of a report filled with reflections on a journey along the Baltic coast of Mecklenburg. He drew much attention with his novel *Das Luft-Schiff* (*Biographische Nachlässe zu den Fantasien meines Großvaters*, 1974) about Franz Xaver Stanneheim, inventor of flying machines. He dreams of once flying in an airship designed by himself. His airship will contribute to the improvement of the world, bearing people away from suffering and wars. But time passes and the designs remain on paper only. Both *Der Weg nach Oobliadooh* and *Das Luft-Schiff* have been translated into Dutch, by Wouter Donath Tiegies. Fritz Rudolf Fries is an able novelist and narrator. *Der Seeweg nach Indien* (1991) offers a wide selection of his stories.

foto: Brand Overeem

Hermine de Graaf

Nederland

(Winschoten, 1951) studeerde Nederlands in Amsterdam en werkte aan een scholengemeenschap in Noord-Limburg. In 1980 verschenen haar eerste verhalen in *Hollands Maandblad*, die de psychologische ontwikkeling van jonge vrouwen tot onderwerp hebben.

In 1984 verscheen van Hermine de Graaf de verhalenbundel *Een kaart, niet het gebied*, met als belangrijk thema de keuzevrijheid van meisjes en jonge vrouwen. Het boek werd bekroond met de eerste Geertjan Lubberhuizenprijs. "Het opvallende van het debuut", zo schreef de jury, "is dat het, hoe typisch Nederlands de entourages ook zijn die het beschrijft, te midden van de vele andere debuten iets heel on-Nederlands heeft. De lichte toon van de verhalen, de schijnbaar achteloze taal die bij nader inzien zeer overwogen blijkt te zijn en het wonderlijke fluïdum waarmee de sfeer van De Graafs kinderwerelden op de lezer worden overgebracht, doen eerder denken aan Angelsaksische voorbeelden als Katherine Mansfield of J.D. Salinger dan aan het klassieke Nederlandse debuut waarin jeugdindrukken worden verwerkt. Bij Hermine de Graaf zijn het, net als bij genoemde buitenlandse schrijvers, niet de kinderen die zielig of bang zijn – het zijn de volwassenen die met hun schijnbaar geordende levens geen raad weten en daardoor opgroeiende kinderen dwingen hun eigen kaart voor de wereld te ontwerpen..." De mening van de jury werd door lezers en de kritiek gedeeld. Vast stond toen al dat de Nederlandse literatuur er een schrijfster bij had.

Dit werd meteen bewaarheid door haar volgende verhalenbundel, *De Zeevlam*, waarin het doodsmotief en de onverzettelijke wil tot overleven in een liefdeloos geordende wereld de centrale conflicten vormen.

Intussen werkt Hermine de Graaf verder aan haar oeuvre. Na een aantal verhalenbundels schreef zij twee romans.

Publikaties (o.a.): *Aanklacht tegen onbekend* (verhalen, 1987); *De regels van het huis* (novelle, 1988); *Stella Klein* (roman, 1990); *Alleen de heldere uren* (1991).

Hermine de Graaf

the Netherlands

(Winschoten, 1951) studied Dutch in Amsterdam and taught at a school in the north of Limburg. Her first stories, dealing with the psychological development of young women, appeared in 1980 in *Hollands Maandblad*.

Hermine de Graaf's collection of stories *Een kaart, niet het gebied* (A map, not the area, 1984) had as its main theme the freedom of choice of girls and young women. The book was awarded the first Geertjan Lubberhuizen Prize of the Marten Toonder Foundation. "The debut is striking", writes the jury, "for however typically Dutch the environment she describes is, it stands out amongst other debuts for having something very un-Dutch about it. The lightness of tone of the stories, the apparent nonchalance of the language, which in a closer reading proves to be carefully considered, and the surprising fluency with which she manages to convey the atmosphere of her childhood to the reader, reminds one of Anglo-Saxon writers such as Katherine Mansfield or J.D. Salinger rather than the classical Dutch debuts dealing with the impressions of youth. In de Graaf's work, as in the case of the foreign authors mentioned above, the children are not the ones who appear to be afraid or pathetic – the adults are the ones who cannot deal with their apparently ordered lives, and as a result force the growing children to design their own map of the world..." The jury's opinion was shared by readers and reviewers. It was clear that Dutch literature had gained another author.

This was confirmed by her next collection of stories, *De Zeevlam* (The Flame from the Sea), in which the theme of death and the irrepressible will to survive in a world ordered without love constitute the central conflicts.

In the meantime, the oeuvre of Hermine de Graaf has been expanding. After a number of collections of short stories, she wrote two novels.

foto: Jet Mast

Tom Lanoye

België

(Sint Niklaas, 1958) kent meerdere verschijningsvormen. Hij maakte naam met zijn soloverzencabaret *Jamboree*. In 1980 verscheen zijn eerste dichtbundel, *Maar nog zo goed als nieuw*, die zich kenmerkte door een agressieve stijl, waarin een als absurd ervaren werkelijkheid wordt gehekeld. Met *Rozegeur en maneschijn* (1983), een verzameling satirische en polemische teksten en kritieken maakte hij zijn 'officiële' entree in de literatuur. Daarna volgde de poëziebundel *In de piste* (1984). Naam maakte Tom Lanoye vooral ook als performer. De performance wordt door hem beschouwd als een poëziegenre met eigen wetten en regels.

Zijn eerste prozaboek was *Een slagerszoon met een brillette* (1985), een bundeling van vier prachtige, afwisselend ontroerende en schokkende verhalen, waarin werkelijkheid en fictie, maar ook verleden en heden door elkaar lopen. De toon is opgewekt, maar dat maakt de verhalen soms des te schrijnender. Wam de Moor schreef over hem in *De Tijd*: "Lanoye past in een traditie die wij goed kennen van Heeresma, Vervoort en Den Uyl. Daarnaast blijft hij de Vlaming als hij de vertelde gebeurtenissen in een kermisachtig kader zet. Die traditie loopt van Henrik Conscience naar Louis Paul Boon en ze tovert de lezer het leven voor als in een caleidoscoop, afwisselend, bont gekleurd, flitsend".

Tom Lanoye is gekke, dynamische en fantasievolle boeken blijven schrijven, in een eigen onnavolgbare stijl. Telkens weer zet hij zijn lezers en het publiek in de zaal voor nieuwe verrassingen. In Story International krijgt hij een eigen middag (zondag 24 januari) voor de presentatie van zijn *Kartonnen dozen*.

Publikaties (o.a.): *Neon 1, een elegisch rockgedicht* (1981); *Van oor tot oor* (1981); *Nagelaten gedichten* (1983); *Bagger* (1984) *Het circus van de slechte smaak* (1986); *Alles moet weg* (1988); *Vroeger was ik beter* (essays, 1989); *Kartonnen dozen* (1992).

Tom Lanoye

Belgium

(Sint Niklaas, 1958) has manifested himself in various ways. He first gained fame for his one-man poetry show *Jamboree*. His first collection of poetry, *Maar nog zo goed als nieuw* (Still as good as new), appeared in 1980. It was characterized by an aggressive style, mocking a reality experienced as absurd. His 'official' literary debut was made in 1983 with *Rozegeur en Maneschijn* (Moonshine and Roses), a collection of satirical and polemical texts and criticism. This was followed in 1984 by *In de Piste* (In the Ring), a collection of poetry. He became particularly well known as performance artist. He considers performances a poetical genre with its own rules and laws.

His first collection of prose, *Een slagerszoon met een brillette* (A butcher's son with glasses, 1985), contains four beautiful, in turn moving and shocking stories, wherein reality and fiction as well as past and present interplay. The tone is cheerful, but this sometimes makes the stories all the more harrowing. Wam de Moor writing about him in *De Tijd*: "Lanoye belongs to a tradition we came to know in the Dutch writers Heeresma, Vervoort, and Den Uyl. Yet he remains Flemish in providing the events narrated with a carnival setting. This tradition runs from Hendrik Conscience to Louis Paul Boon and it draws the reader into a magical world of life as a kaleidoscope, varied, colourful, flashy."

Tom Lanoye continued writing zany, dynamic books full of fantasy, in his own inimical style. Time and again his readers and listening public are confronted with new surprises. At Story International III he has been given a special afternoon (Sunday, January 24) for the presentation of his *Kartonnen Dozen* (Cardboard Boxes).

Kasiya Makaka

Malawi

(Bulawayo, Zimbabwe, 1948) keerde in 1961 met zijn ouders terug naar Malawi. Hij kreeg zijn opleiding aan de University of Malawi en studeerde taalwetenschappen aan de University of North Wales. Momenteel doceert hij, gedurende enige semesters, Afrikaanse letterkunde en folklore aan de University of Wisconsin in Madison (Verenigde Staten).

Kasiya Makaka schrijft sinds zijn 13e en vanaf die tijd heeft hij meegedaan aan vele verhalenwedstrijden. Hij schreef elf hoorspelen, twee toneelstukken, publiceerde gedichten in bloemlezingen en tijdschriften in verschillende landen. Hij geniet grote bekendheid als verteller en zojuist is van hem in Zuid-Afrika de bundel *The Old Man of the Waterfalls and Other Stories* verschenen.

Met deze verhalen treedt de lezer (of luisteraar) een eeuwenoud, tijdeloos Afrika binnen – waarin mensen en dieren met elkaar omgaan en praten in een oeroude onschuld, waar de wereld van geesten en het alledaagse leven zich met elkaar vermengen en samensmelten en waar waken en dromen heel dicht naast elkaar liggen. Hier ontmoet men Magaje Makewana, moeder van kinderen, en haar zoon Chikondi, het vrije kind van het continent, planter van bomen en de heerser over de grote jungles. Er zijn Penjani en Tamara, die gefascineerd en vervolgens geobsedeerd raken door de grote waterval, waaruit ijle mistflarden opstijgen als schaduwen uit het rijk der geesten beneden. Er is een oude herder zonder naam, die in diepe slaap valt en droomt van een heel mooie vrouw die zingt "Liefde leeft voort en voort. Alles sterft, liefde leeft voort en voort" en die nadat hij wakker is geworden een gevlochten bamboe mandje naast zich vindt met een jongetje dat op zijn beurt zonder naam opgroeit.

Kasiya Makaka houdt zich ook op andere wijze bezig met zijn land en continent. In zijn artikelen heeft hij meer dan eens gewezen op de situatie van de mensenrechten en censuur in Malawi en andere Afrikaanse landen.

Publikaties (oa.): *Mayambo* (roman).

Kasiya Makaka

Malawi

(Bulawayo, Zimbabwe, 1948) returned with his parents to Malawi in 1961. He was educated at the University of Malawi and studied linguistics at the University of North Wales. At present he is lecturing, for a few semesters, at the University of Wisconsin in Madison (USA).

Kasiya Makaka has been writing since he was 13 and has participated in many short story competitions. He wrote eleven radio plays, two stage plays, and published poems in anthologies and magazines in several countries. He is widely known as a story-teller, and recently a collection, *The Old Man of the Waterfalls and Other Stories*, was published in South Africa.

Through these stories the reader (and listener) enters an ancient and timeless Africa in which people and animals interact and talk to each other in an innocence as old as time, where the world of spirits and that of everyday mingle and melt together, where waking and dreaming come together in a seemingly seamless way. One meets Magaje Makewana, mother of children, and her son Chikondi, the free child of the continent, planter of trees and ruler of the immense jungles. There are Penjani and Tamara, who are fascinated and consequently obsessed by the huge waterfall, from which rarefied wisps of mist rise, as though shadows from the domain of spirits below. There is an old, nameless shepherd, falling into a deep sleep and dreaming of a beautiful woman who sings "Love lives on and on. Everything dies, but love lives on and on." Upon waking, he finds a woven bamboo basket next to him containing a young boy who, in his turn, grows up without name.

Kasiya Makaka also occupies himself in other ways with his country and continent. In his articles he has referred more than once to the human rights situation and censorship in Malawi and other African countries.

foto: Jet Mast

Gcina Mhlophe

Zuid-Afrika

(1958) was journaliste bij het tijdschrift *Learn and Teach* en part-time nieuwslezeres bij de BBC Radio, Africa Service. Intussen is zij bekend als dichteres, schrijfster van verhalen, kinderboeken en toneelstukken, maar meer nog als verhalenvertelster en actrice. Haar kinderboek *Snake with Seven Heads* is in vijf Afrikaanse talen vertaald, de Engelse editie is in 1991 in Zuid-Afrika in de schoolbibliotheken opgenomen. De bundel *Sometimes When it Rains* (1987), met verhalen en gedichten, werd in het Japans en Duits vertaald.

In 1986 schreef Gcina Mhlophe het autobiografische toneelstuk *Have You Seen Zandile?*, dat niet alleen in Zuid-Afrika, maar tevens op het Edinburgh Festival en elders in Europa volle zalen trok. Ook in de Verenigde Staten maakte zij een tournee met dit stuk, waarin zij zelf als actrice optrad. In Amerika leidde zij workshops voor vertellers en trad op in scholen en bibliotheken. In New York had zij in 1988 haar one woman show in het Women's Project festival, waar toneelstukken van vrouwen uit de hele wereld werden opgevoerd.

In eigen land had zij als actrice veel succes met het stuk *Born in RSA*. Dat had zij ook met het door haar geschreven en geregisseerde *Somdaka* (1989) over seizoenarbeiders op het platteland. Intussen is Gcina Mhlophe leidster van het Market Theatre in Johannesburg. Zij organiseerde twee nationale verhalenfestivals, was co-auteur en zangeres in de musical *Inyanga* en speelde hoofdrollen in films als *Place of Weeping* en *Palesa*. Ook vertelde zij verhalen en las zij poëzie in de documentaire *Songolo* over de betekenis van de cultuur in een veranderend Zuid-Afrika.

In 1992 was zij voor het eerst op Story International.

Publikaties (o.a.): *Reconstruction* (verhalen en poëzie, 1980); *Somehow Tenderness Survives* (verhalen, 1987); *Have you seen Zandile?* (toneel, 1988); *Queen of the Tortoises* (kinderboek, 1990).

Gcina Mhlophe

South Africa

(1958) was a reporter for the magazine *Learn and Teach* and part-time news reader with BBC Radio, Africa Service. She has gained renown as a poet and as a writer of short stories, children's books and plays, but is even better known as a narrator and actress. Her children's book *Snake with Seven Heads* has been translated into five African languages and in 1991, the English edition was acquired by all school libraries in South Africa. The collection *Sometimes When it Rains* (1987), with short stories and poems, has been translated into Japanese and German.

In 1986, Gcina Mhlophe wrote the autobiographical play *Have You Seen Zandile?*, which drew full houses in South Africa, but also at the Edinburgh Festival and elsewhere in Europe. She went on tour with the play in the United States, where she acted in it herself. She has also headed workshops for narrators in the United States and narrated herself at schools and libraries. In 1988 she had her one-woman show in the Women's Project Festival in New York, where plays written by women from all over the world were performed.

In her own country she met with great success as an actress in the play *Born in RSA*. She had a similar success with her play (which she personally directed) *Somdaka* (1989) about seasonal laborers in the countryside. Gcina Mhlophe is currently the director of the Market Theatre in Johannesburg. She organised two national story-telling festivals, was co-author of the musical *Inyanga* in which she also performed and sang and played leading parts in films like *Place of Weeping* and *Palesa*. She also told stories and read poetry in the documentary *Songolo* – about the sense of culture in a changing South Africa.

In 1992 we saw her at Story International for the first time.

foto: Harry Cock

Marcel Möring

Nederland

(Enschede, 1957) kwam na de middelbare school en twee jaar studie MO-Nederlands, gecombineerd met uiteenlopende baantjes, in de journalistiek terecht. Hij werkte bij de Drents-Groningse pers, waar hij onder meer toneelrecensies schreef. Thans wijdt hij zich volledig aan zijn schrijverschap en woont en werkt in Rotterdam.

In 1990 verscheen zijn eerste roman, *Mendels erfenis*, waarvoor hij de Geertjan Lubberhuizenprijs ontving. Het was een trefzeker en subtiel debuut over een naoorlogs leven tussen de joodse en de christelijke cultuur. De hoofdpersoon Mendel Adenauer is een vreemdeling in een vreemde wereld. Temidden van zijn grootouders en zijn eigenzinnige moeder probeert hij afstand te houden van zowel de wereld waaruit hij komt als van de wereld die hem omringt. Langzaam verliest hij het contact en in zijn zelfgekozen isolement ontwikkelt hij zich tot een slaapwandelaar, een situatie waaruit hij maar moeilijk ontwaakt.

De waardering van de jury werd door de literaire kritiek gedeeld: "Het perspectief van de tweede generatie werd hier nog niet eerder zo uitputtend, zo beeldend vertolkt als nu gebeurt door Marcel Möring", schreef Jessica Durlacher in *de Volkskrant*. "Scherper kan het dilemma inderdaad niet worden gesteld; beter kan de illusie van enige 'Wiedergutmachung' niet worden doorgeprikt", merkte Jaap Goedegebuure op in *HP/De Tijd*.

In *Het grote verlangen*, zijn tweede roman, zet Marcel Möring tegen de achtergrond van stedelijk verval, bedelarij, geweld en sociale ongelijkheid het verhaal van drie wezen, de tweeling Sam en Liza en hun iets oudere broer Raph, die zoeken naar, en denken over, het laatste dat de mens in ondergang redt: liefde, compassie en seks.

Marcel Möring

the Netherlands

(Enschede, 1957) ended up in journalism after high school and two years studying Dutch, combined with a diversity of jobs. He worked for the Drenthe-Groningen press, where, amongst other things, he wrote theatre reviews. At present he writes full-time and lives in Rotterdam.

In 1990 his first novel, *Mendels erfenis* (Mendel's inheritance), for which he was awarded the Geertjan Lubberhuizen Prize, was published. It constituted an accurate and subtle debut about a post-war life among Jewish and Christian culture. The protagonist, Mendel Adenauer, is an alien in an alien world. Faced with his grandparents and his stubborn mother, he tries to maintain a distance to the world he comes from, as well as the world which surrounds him. He slowly loses contact, and in his self-chosen solitude develops into a sleepwalker, a situation from which he wakes up with difficulty.

The jury's appreciation was shared by the literary critics: "The perspective of the second generation has never been expressed so exhaustively, so plastically, as has happened now in the work of Marcel Möring", Jessica Durlacher wrote in the daily *de Volkskrant*. "The dilemma cannot be expressed more sharply; the illusion of any 'Wiedergutmachung' cannot be unmasked more accurately", Jaap Goedegebuure remarked in the weekly *HP/De Tijd*.

In *Het grote verlangen* (The great expectation), his second novel, Marcel Möring situates the story of three orphans against the backdrop of inner city decay, begging, violence and social disparities. The twins, Sam and Liza and their slightly older brother Raph, search for and think about the last things which save man from destruction: love, compassion and sex.

Nuha Al-Radi

Irak

(Baghdad, 1947) is de dochter van een diplomaat en groeide op in Teheran en New Delhi. Zij kwam in de leer bij de beroemde Chelsea aardewerkfabriek en uit die tijd dateert haar belangstelling voor keramiek: ze is een vooraanstaande kunstenares op dit gebied geworden. Ze exposeerde onder andere in Londen, Berlijn en Washington. Thans houdt ze zich ook bezig met portretschilderen. Ze heeft in Beiroet en Londen gewoond en woont nu weer in Baghdad. Haar ervaringen tijdens de Golfoorlog verwerkte ze in een opmerkelijk dagboek dat binnenkort in Londen gepubliceerd wordt.

Naar aanleiding hiervan is Nuha Al-Radi gevraagd aan verschillende programma's en projecten van Story International mee te werken, waaronder een uitgebreid optreden voor scholieren.

Nuha Al-Radi

Iraq

(Baghdad, 1947) the daughter of a diplomat, grew up in Teheran and New Delhi. Her interest in ceramics dates from when she was an apprentice at the famous Chelsea Pottery. She became a prominent artist in this field with exhibitions in London, Berlin and Washington, among others. Meanwhile she has extended her creative activities to portrait painting. Having lived in London and Bayrut, she now is back in Baghdad. She describes her experiences at the time of the Gulf War in a remarkable diary, to be published in London in the very near future.

As a result of this, Nuha Al-Radi was asked to collaborate on several Story International programs and projects, one of them being an extensive performance for pupils.

foto: Pieter Vandermeer

Marin Sorescu

Roemenië

(Bulzesti, Zuid-Roemenië, 1936) studeerde letteren in Iasi (Moldavië) en publiceerde in 1957 voor het eerst in een studententijdschrift. Hij was redacteur van het blad *Luceafarul* en later directeur van de tekenfilmstudio *Animafilm*. In 1964 verscheen zijn eerste dichtbundel *Singur printre poeti* (Eenzaam onder dichters), een verzameling parodieën in versvorm, waarop al direct enthousiaste kritieken kwamen.

In eigen land werd Marin Sorescu vooral bekend door zijn bundel *Poeme* (1965) en na het verschijnen van de bundels *Moartea ceasului* (De dood van het uur, 1967) en *Tineretea lui Don Quichote* (De jeugd van Don Quichote, 1968) werd hij al gauw de meest gelezen en populairste dichter van zijn generatie. Hij verblijft veelvuldig buiten Roemenië en in een interview heeft hij eens gezegd: "Ik houd ervan om als dichter in het buitenland reizend oud te worden en zodoende de tijd met behulp van de ruimte stil te laten staan om daarmee te voorkomen dat mijn poëzie vroegtijdig rimpels krijgt."

Behalve poëzie schrijft Sorescu toneelstukken, romans en essays. Een bekend stuk van hem is *Iona* (Jonas, 1968), waarin hij op zijn eigen manier het bijbelse verhaal interpreteert: Jonas bevindt zich in een grote vis die op zijn beurt door een nog grotere vis wordt opgeslokt enzovoorts, zodat Jonas bij elke poging om zich te bevrijden in een grotere gevangenis terechtkomt.

Teoria sferelor de influenta (Theorie van de invloedssfeer, 1969) bevat ironische essays over poëzie, film en toneel.

Sorescu nam in 1974, 1976, 1979, 1987 en 1990 deel aan Poetry International.

Publikaties (o.a.): *Kugeln und Reifen* (1968); *Frames* (1972); *Aberglaube* (1974); *Noah, ich will dir was sagen* (1975); *Trojanische Pferde* (1976); *Dichters uit Roemenië* (bloemlezing 1976); *Gedichten* (1982); *Let's Talk About the Weather* (1985); *Abendroth Nr. 15* (1985); *The Biggest Egg in the World* (1987); *Jonas – Het vlot van Medusa* (1989).

Marin Sorescu

Rumania

(Bulzesti, Southern Rumania, 1936) studied literature in Iasi (Moldavia) first publishing in 1957 in a student magazine. He was editor of the magazine *Luceafarul* and later director of the animation film studio *Animafilm*. His first collection of poetry, *Singur printre poeti* (Lonely among poets), appeared in 1964 – a collection of parodies in verse form, which immediately elicited enthusiastic reviews.

In his own country Marin Sorescu became known in particular through his collection *Poeme* (1965), and after the publication of the collections *Moartea ceasului* (The death of the hour, 1967) and *Tineretea lui Don Quichote* (The youth of Don Quichote, 1968) he soon became the most widely read and popular poet of his generation. He spent much time outside Rumania and once said in an interview: "I love to grow old as a poet travelling abroad, thus arresting time with the aid of space, thereby preventing my poetry from shrivelling with old age."

Sorescu also writes plays, novels and essays. Well known is *Iona* (Jonah, 1968), in which he interprets the biblical story in his own way: Jonah finds himself in a large fish which in turn is swallowed by an even larger fish etcetera. Thus Jonah ends up in a larger prison every time he tries to free himself.

Teoria sferelor de influenta (Theory of the sphere of influence, 1969) contains ironical essays on poetry, film and theatre.

Sorescu participated in Poetry International in 1974, 1976, 1979, 1987 and 1990.

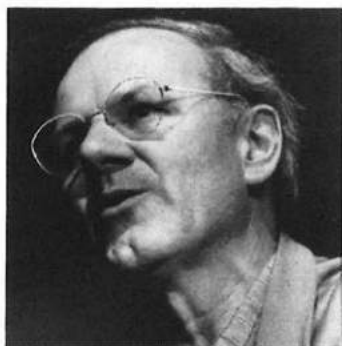

foto: Robert de Hartogh

Toon Tellegen

Nederland

(Den Briel, 1941) studeerde medicijnen in Utrecht en werkte daarna drie jaar als arts in Kilgoris, Kenia. Nu is hij huisarts in Amsterdam. Hij schrijft gedichten voor volwassenen en verhalen voor kinderen. In 1966 debuteerde hij met een toneelstuk, *Jimmy Walker*. Zijn eerste dichtbundel, *De zin van een liguster*, verscheen in 1980, zijn eerste verhalenbundel voor kinderen, *Er ging geen dag voorbij*, in 1984. Voor de bundels *Toen niemand iets te doen had* (1987) en *Langzaam, zo snel als zij konden* (1989) kreeg hij Gouden Griffels, voor *Juffrouw Kachel* (1992) de Libris Woutertje Pieterse Prijs.

Zijn korte verhalen zijn vaak geprezen om het fantasierijk en filosofisch gegoochel met taal en logica en om de veilige, warme sfeer die er uit spreekt. Het zijn veelal dromerige verhalen zonder clou, vol grappige dialogues en vrij zwevende mijmeringen. De sfeer in het dierenbos is verstild, wat slaperig, en geen enkel wezen streeft naar grote veranderingen in zijn bestaan. Niets moet, alles kan.

Er is in zijn verhalen wellicht enige overeenkomst met zijn gedichten. Ook die schrijft hij vertellend, eigenzinnig en met gevoel voor absurditeit. Zelf heeft hij eens gezegd: "Ik ben niet echt bewust met taal bezig. Overdag denk ik niet over het schrijven na, dan ben ik huisarts. Ik heb er moeite mee als patiënten over mijn boeken beginnen. 's Avonds begint het schrijven pas. Ik loop ook niet de hele dag met bloknootjes rond om invallen te noteren."

Publikaties (o.a.): *Jimmy Walker* (toneelstuk, samen met H. Goslina, 1966); *Als moeder ergens ziek van wordt* (toneel, 1968); *De zin van een liguster* (poëzie, 1980); *De aanzet tot een web* (poëzie, 1981); *Beroemde scherven* (poëzie, 1982); *Dokter Deter* (proza voor kinderen, 1984); *Er ging geen dag voorbij* (proza voor kinderen, 1984); *Andere ridders* (poëzie, 1985); *Ik en ik* (poëzie, 1985); *Mijn winter* (poëzie, 1987); *Toen niemand iets te doen had* (proza voor kinderen, 1987); *Langzaam, zo snel als zij konden* (proza voor kinderen, 1989); *Het feest op de maan* (proza voor kinderen, illustraties Mance Post, 1990); *Juffrouw Kachel* (proza voor kinderen, 1992); *Een dansschool* (gedichten, 1992).

Toon Tellegen

the Netherlands

(Den Briel, 1941) studied medicine in Utrecht and then worked for three years as a doctor in Kilgoris, Kenya. He now has a practice in Amsterdam. He writes poems for adults and stories for children. In 1966 he made his debut with a play, *Jimmy Walker*. His first collection of poetry, *De zin van een liguster*, (The meaning of a privet), was published in 1980, his first collection of stories for children, *Er ging geen dag voorbij* (Not a day passed), in 1984. For the collections *Toen niemand iets te doen had* (When nobody had anything to do, 1987) and *Langzaam, zo snel als zij konden* (Slowly, as fast as they could, 1989) he received Gouden Griffel awards, for *Juffrouw Kachel* (Miss Fireplace, 1992) the Libris Woutertje Pieterse Prize.

His short stories have often received praise for his image-filled and philosophical juggling with language and logic, as well as for the secure and warm atmosphere they exude. The stories are often dreamlike without a punch-line, full of funny dialogues and free-floating reveries. The atmosphere in the woods is quiet, somewhat sleepy, and not a single creature strives after change in its existence. Nothing is obligatory, everything is possible.

In his poetry, some comparison can be found with the stories. These too he narrates, wilfully, and with a feeling for absurdity. Of himself he once said: "I am not consciously engaged with language. During the day, I do not think about writing, then I am a general practitioner. I find it difficult when patients start talking about my books. The writing only starts at night. I do not walk around all day noting down ideas on my prescription pad."

foto: Jet Mast

Eduard Uspenski

Rusland

(Egorievsk bij Moskou, 1937) studeerde wiskunde aan het luchtvaartinstituut in Moskou en werkte vervolgens drie jaar in de vliegtuigindustrie. In zijn studententijd werkte hij met kinderen en was hij tekstschrijver voor een studentencabaret. Hij stond toen ook enige tijd op het toneel. Zijn eerste boek, *Het grappige olifantenjong* (kinderversjes), verscheen in 1965. Een jaar later kwam *Krokodil Genna en zijn vrienden*, een humoristisch sprookje, dat in vele talen werd vertaald en in 1984 ook in het Nederlands verscheen. Daarna volgden, met soms langdurige tussenpozen, verschillende kinderboeken. In 1973 werd hij lid van de Schrijversbond en van de Bond van Cineasten. In die tijd maakte hij ook een 30-tal tekenfilms, die heel populair waren. Het verhaal gaat dat in Italiaanse bioscopen na griezelfilms Uspenski's tekenfilm *De drie uit Prostokvahino* werd vertoond om het publiek te kalmeren. Al sinds meerdere jaren begeleidt Eduard Uspenski een groep kinderen bij het zelf schrijven. Onlangs is hij begonnen met de uitgave van het jeugdblad *Samovar*.

Uspenski is altijd een schrijver en filmer geweest, die zijn eigen weg is gegaan. Prijzen of onderscheidingen heeft hij nooit gehad. Toen hem in 1990 de Staatsprijs van de USSR werd aangeboden voor zijn tekenfilms, weigerde hij die. Hij vond dat die in eerdere jaren te veel aan schurken gegeven. Toen hem het internationale Andersen-diploma werd aangeboden, werd dat evenmin door hem geaccepteerd, omdat hij vond dat je na je vijftigste geen diploma's meer hoeft te krijgen. Intussen gaat hij door met het schrijven van boeken en het maken van films. Met Els de Groen schreef hij *Het jaar van het goede kind* (1989), dat zowel in Rusland als in Nederland is verschenen. Zijn lijfspreuk is "dat het leven interessant is, maar beter zou kunnen zijn". In 1991 nam hij voor het eerst deel aan Story International waar hij gefascineerd raakte door het Annie M.G. Schmidt-project.

Publikaties (o.a.): *Down the Magic River* (1970); *Uncle Fedor, the Dog and the Cat* (1974); *Little Warranty Men* (1975); *School of Clowns* (1983); *25 Professions of Masha Filippenko* (1988). In Nederlandse vertaling: *Oom Fjodor, de kleine dierenvriend* (1991).

Eduard Uspenski

Russia

(Egorievsk-Moscow, 1937) studied mathematics at the Moscow Aviation Institute and then worked for three years in aviation industry. During his student years he was working with children and wrote texts for a student cabaret. He also acted for a while. His first collection of children's verses: *The Comic Elephant Baby* appeared in 1965. It was followed one year later by *Crocodile Ghena and his Friends*, a witty fairy tale that was translated into many languages and found a Dutch translation in 1984. Next came many different children's books, sometimes at long intervals. In 1973 he became a member of the Writers' Guild and the Filmers' Guild. At that time he made some thirty animated films, which were very popular. The story goes that Italian cinemas showed his *The Threesome from Prostokvahino* after horror films to calm the audience down. For many years now, Eduard Uspenski has been tutoring groups of children in writing themselves and recently started up the juvenile magazine *Samovar*.

Uspenski has always been a writer and filmer who went his own way. He never received prizes or awards. When he was offered the U.S.S.R. State Prize for his animated cartoons in 1990, he refused it. Too many scoundrels had received it in previous years. When he was offered the International Andersen Diploma he also refused, because he felt you don't need diplomas anymore when you're over 50. Meanwhile he goes on writing books and making films. Together with Els Groen he wrote *The Year of the Good Child* (1989) which appeared in both Russia and the Netherlands. His motto is that "life is interesting, but could be better". In 1991, he first participated in Story International, becoming fascinated by the Annie M.G. Schmidt project.

foto: Jet Mast

PRESENTATIE

Geert van Istendael

België

(Ukkel, 1947) was nieuwslezer en is nu eindredacteur bij de Belgische televisie. Daarnaast is hij de auteur van een gevarieerd oeuvre. Als dichter oogstte hij vanaf zijn derde bundel *De iguanodons van Bernissart* veel succes. Als prozaschrijver is hij bekend om zijn haat-liefde-relatie met België, die onder andere blijkt uit *Het Belgisch Labyrint of De schoonheid der wanstaltigheid* (1989) en zijn recent verschenen *Arm Brussel*. Van weer een andere kant liet hij zich zien met het kinderboek *Verhalen van het Heggeland* (1991) dat voor volwassen lezers al even boeiend is.

Geert van Istendael nam in 1987 deel aan Poetry International en in 1992 was hij zowel gast als gastheer van het tweede Story International, waar hij niet alleen als schrijver optrad maar ook, samen met zijn collega Mies Bouhuys, de presentatie verzorgde. Dit jaar is Geert van Istendael opnieuw presentator van Story International, een taak die hij dit keer deelt met Henk Pröpper.

Geert van Istendael

Belgium

(Ukkel, 1947) was a news reader and is now editor-in-chief for Belgian television. He is also the author of a varied oeuvre, and became well-known as a poet after publishing his third collection: *The iguanodons van Bernissart*. As a prose writer he gained renown because of his love-hate relationship with Belgium such as found in *Het Belgisch Labyrint of de schoonheid der wanstaltigheid* (The Belgian Labyrinth or The Beauty of Deformity, 1989) and his recently published *Arm Brussel* (Poor Brussels). Another side of his talent was shown by the children's book *Verhalen van het Heggeland* (Stories from Hedge County), which is equally interesting to adult readers.

Geert van Istendael participated in Poetry International 1987 and in 1992 was both a guest and a host of Story International II, not only performing as a writer, but also presenting shows with his colleague Mies Bouhuys. This year, Geert van Istendael will be presenting Story International again, a task he is sharing this time with Henk Pröpper.

**De Verenigde Spaarbank
doet meer.**

foto: Wout Jan Balhuizen

Henk Pröpper

Nederland

(1958) studeerde moderne Nederlandse Letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam met als bijvakken Italiaans en Algemene Literatuur Wetenschap. Sinds 1987 is hij redacteur van het literaire tijdschrift *Optima*. Behalve criticus voor de *Volkskrant* is hij eindredacteur bij het NOS-discussieprogramma *Passages*. Voor de televisie is hij overigens al sinds 1987 werkzaam – als literair redacteur van de NOS en sinds 1989 tevens als eindredacteur van het programma *Uit de Kunst* en literair redacteur van *NOS-Laat*. Pröpper was enige tijd gastredacteur van *De Groene Amsterdammer* en vervolgens ook nog een half jaar kunstredacteur. Hij is bestuurslid van de Marcel Proust Vereniging en lid van de letterkundige commissie van de Amsterdamse Kunstraad.

In 1991 verscheen van Margreet Jansen en van hem het romandebut *Het zwaard van de krab*, het relaas van een fataal ziekteproces dat ondanks de dramatische inhoud een speels boek is gebleven, onder het motto "When you are not dead, you are alive". Henk Pröpper publiceerde voorts essays, poëzie en verhalen. In zijn essays houdt hij zich met name met de Italiaanse en Franse literatuur bezig (Pavese, Michaux, Proust, Yourcenar). In het voorjaar van 1993 verschijnt hiervan een bundeling onder de titel *Een intiem slagveld*. In januari 1993 komt zijn vertaling van Damon Galgut, *The beautiful Screaming of Pigs* (Het welluidende gekrijs der varkens). Zijn literaire bijdragen vindt men met regelmaat in verscheidene dag- en weekbladen, tijdschriften en andere publikaties. In 1991 was Henk Pröpper regisseur van Poetry International.

Henk Pröpper

the Netherlands

(1958) studied Modern Dutch Literature at Amsterdam University and took Italian and Literary Science as well. He has been editor of *Optima* literary magazine since 1987. Aside from reviewing for the daily *de Volkskrant* he is editor-in-chief of the discussion program *Passages* for the national broadcasting company. For that matter, he has been working for television since 1987 as well – as NOS literary editor and since 1989 as editor-in-chief of the program *Uit de Kunst* and literary editor of *NOS-Laat* (The NOS Late Show). Pröpper worked as guest editor for the magazine *De Groene Amsterdammer* and spent six months as an art editor. He is on the board of the Marcel Proust Society and a member of the literary commission of the Amsterdam Art Council.

In 1991 he and Margreet Jansen published the novel *Het zwaard van de krab* (The sword of the crab). The account of a fatal disease which, despite the dramatic content, has remained a lively book with the slogan 'When you are not dead, you are alive'. Henk Pröpper also published essays, poetry and short stories. In his essays he primarily deals with Italian and French literature (Pavese, Michaux, Proust, Yourcenar). In the spring of 1993 a collection of them will appear entitled *Een intiem slagveld* (An intimate battleground). January 1993 will also bring his translation of Damon Galgut's *The beautiful screaming of pigs*. His literary contributions are found regularly in several dailies, weeklies, magazines and other publications. In 1991, Henk Pröpper directed Poetry International.

Vertaalproject Marten Toonder
Translation Project Marten Toonder

Vertaalproject Marten Toonder

Het vertaalproject in *Als u bedoelt wat ik begrijp. Story International III* is opgedragen aan de eregast van het festival, Marten Toonder. Voor het project heeft hij een fragment gekozen uit *De Trullenhoedster* en voor de volhardende auteurs-vertalers nog een stuk uit *Heer Bommel en de Sloven*. Alle deelnemers zijn intussen uitgenodigd om mee te doen en om hen een beetje behulpzaam te zijn hebben zij de plaatjes en teksten al thuisgestuurd gekregen, met een basisvertaling in het Engels en met aanvullende informatie.

Bommel is overigens al in vele talen vertaald. In het Deens, Zweeds, Noors, Fins, Duits, Frans, Engels, Spaans, Papiamentto en de Bahasa Indonesia. Soms is dat met heel veel succes gedaan, zoals door de Zwitserse Jacqueline Crevoisier, die voor prachtige vertalingen in het Duits zorgde, niet alleen naar de vorm, maar ook naar de zin en het karakter.

Het aan Marten Toonder gewijde vertaalproject blijft een uitdaging. Het is maar de vraag of schrijvers uit zoveel verschillende taalgebieden en met zulke verschillende culturele achtergronden er mee uit de voeten kunnen. De tot dusver ontvangen reacties zijn heel positief en van enkele kanten wordt er nu al om meer gevraagd. Van onze kant willen wij graag weten hoe iets wat zo volledig bij onze taal en literatuur hoort op auteurs en vertalers in andere talen en landen overkomt, speciaal voor het vertaalproject. In enkele gevallen zorgen zij voor de noodzakelijke assistentie, in andere voor een eigen bijdrage aan het project. Aan de presentatie van de vertaalresultaten zullen de meesten hunner zeker deelnemen.

In Poetry International is het vertaalproject al sinds 1972 een vast onderdeel van het festival. Voor vele dichters is het elk jaar weer een verrijkende ervaring. Het spel en experiment van vroeger heeft vaste vormen gekregen en draagt bij tot een grotere toegankelijkheid van de poëzie. In het eerste Story in 1991 is er eveneens met zo'n project begonnen. Het was gewijd aan gedichten en prozateksten van Annie M.G. Schmidt. Er is toen – onder leiding van Ed Leeftang en Willem van Toorn – met groot enthousiasme gewerkt en de presentatie was een echt succes. De doorwerking was en is even indrukwekkend. Vertalingen van haar gedichten werden gepubliceerd in Rusland en Iran. Door de Saarländischer Rundfunk werden in het Duits vertaalde teksten uitgezonden, Anthony Horowitz kwam tot verrassende her dichtingen in het Engels.

In 1992 bleek het met het vertaalproject Hella S. Haasse een veel moeilijker zaak. Niet alle deelnemers slaagden er in een eigen weg te vinden in *De tuinen van Bomarzo*. Er is toen onder leiding van Jaap Oversteegen heel hard aan gewerkt.

Wat het Marten Toonder-project betreft zijn wij heel nieuwsgierig en ook een beetje gespannen. De Russische schrijver Eduard Uspenski, die intussen een rol speelde bij de introductie van Annie M.G. Schmidt in Rusland, wilde er per se voor terugkomen. De Egyptenaar Mohieddeen Ellabbad bleek onmiddellijk geïnteresseerd. Dat geldt voor meer deelnemers. Het is nog te vroeg om te zeggen of Heer Bommel en Tom Poes nu ook in heel andere landen en taalgebieden vertrouwde verschijningen gaan worden, maar wie weet waar het experiment in Story III toe zal leiden.

Marten Toonder Translation Project

The translation project of Story International III: *If you mean what I know*, is dedicated to the festivals' guest of honour, Marten Toonder. For the purpose of the project he has selected a fragment from *De Trullenhoedster* (The Trull Keeper) and for the tenacious among the author-translators a short piece from *Heer Bommel and de Sloven* (Mr. Bumble and the Drudges). All the participants have meanwhile been invited to join in and to aid to them to some extent, they have already received the texts and the pictures with a basic English translation and useful information.

Bommel has been translated into many languages by this time: into Danish, Swedish, Norwegian, Finnish, German, French, English, Spanish, Papiamentto and Bahasa (Indonesia). Sometimes this was done with a great deal of success, such as by Swiss Jacqueline Crevoisier, who made beautiful German translations, not only in terms of form, but also in terms of sense and character.

The translation project devoted to Marten Toonder is an honest-to-goodness challenge. It remains dubious whether or not writers from so many fields of language can cope with it. The responses we have received so far are very positive and we have already been asked for more of the same from several sources. From our side, we would love to know how something, so completely part and parcel of our own literature, gets across to writers and translators of other languages and in other countries. In some cases they will see to any assistance that may be required, in other cases they will add their own contribution. Most of these 'outsiders' will certainly take part in the presentation of the results of the project.

In Poetry International (June of each year), the translation project has been a set piece of the Festival since 1972. It has become an enriching experience for many poets every year. The game element and the experiment of yore has acquired status and adds to the more direct access of poetry. In Story I, 1991, we also started such a project. At that time it was devoted to the poetry and prose of Annie M.G. Schmidt. It was presented with great enthusiasm by Willem van Toorn and Ed Leeftang, and proved to be an enormous success. Its continued effect is equally impressive. Translations of her poetry were published in Russia and Iran. The Saarländischer Rundfunk broadcasted her texts in German, and Anthony Horowitz created amazing near-texts in English.

In 1992, Story II, Hella Haasse's lauded oeuvre proved to be a more difficult kettle of fish. Not all of the participants succeeded in finding their way through *De tuinen van Bomarzo* (The Bomarzo Gardens). Much interesting work was done on this, with chairman Jaap Oversteegen.

Where the Marten Toonder project is concerned, we are awfully curious and a little concerned. Russian writer Eduard Uspenski, who was very active with Annie M.G. Schmidt's introduction into Russia, wanted to come back at all costs. Egyptian Mohieddeen Ellabad gave us his immediate promise to come. The same applies to many other participants. It is too early to say if Mr. Bumble and Tom Puss are going to be trusted creatures in other countries and other languages, but who knows to what the experiment in Story III will lead?

Over Marten Toonder

foto: Bert Nienhuis

Marten Toonder werd op 2 mei 1912 in Rotterdam, Nederland geboren. Zijn allereerste kennismaking met de kunst van het vertellen met behulp van plaatjes geschiedde op zijn zesde jaar, toen zijn vader, gezagvoerder der koopvaardij, enkele Amerikaanse strip-bijlagen van kranten mee terug bracht.

Na het behalen van zijn eindexamen werd Marten als illustrator in dienst genomen door een drukkerij/uitgeverij. Hij poogde verscheidene keren strips te maken voor weekbladen – maar zijn eerste echte kans op dit gebied kwam in 1941, toen hij de gelegenheid kreeg om een dagstrip te leveren aan een vooraanstaand Nederlands dagblad. De toenmalige redacteur daarvan wenste uitvoerige onderschriften bij de tekeningen (in plaats van de zogenaamde 'balloons', die volgens hem de leesluiheid in de hand werkten) – en Marten verzorgde de illustraties zowel als de teksten voor zijn nieuwe strip 'Tom Poes' (genoemd naar de hoofdfiguur).

Hij verzorgde een totaal van 177 verhalen, die 11.768 dag-afleveringen bestreken, tot hij in 1986 stopte; de Tom Poes-strip werd daarmee een van de langst lopende strips van de hand van één en dezelfde auteur.

Het succes van Tom Poes leidde tot verscheidene andere producties, zoals toneelstukken, balletten, composities, films en een grote variëteit aan commerciële artikelen. Om deze te kunnen verwezenlijken zette Marten een studio op die al snel uitgroeide tot een van Europa's grootste strip- en opdrachtfilmproducenten (en die tot op heden in bedrijf is).

Zakelijke activiteiten dreigden zijn creatieve werk steeds meer te verdringen, zodat hij in 1965 besloot om naar Ierland te emigreren en daar zijn tijd aan zijn strip te wijden.

Momenteel schrijft hij deel II van zijn autobiografie.

Naast Tom Poes ontwierp hij ook andere strips; hij schreef gedichten en maakte vele illustraties voor diverse doeleinden. Ook produceerde hij korte, vrije films in verschillende technieken.

Marten Toonder werd tot lid benoemd van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde en van het Provinciaal Utrechts Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen. Ook kreeg hij de Tollensprijs (Nederlands oudste literaire prijs) wegens zijn verrijking van de Nederlandse taal.

Over de Tom Poes-strip

De Tom Poes-strip was oorspronkelijk gericht tot kinderen. De held, een zwervende kat, raakte verwickeld in eenvoudige avonturen waarin draken, verloren schatten, dwergen, boosaardige tovenaars en ontvoerde prinsessen een rol speelden.

Maar Marten Toonder introduceerde al spoedig een figuur die langzamerhand de hoofdrol ging spelen en die de verhalen een diepere betekenis gaf, zodat volwassenen meer en meer tot ze aangetrokken werden. Zijn naam was Olivier B. Bommel; een kapitaalkrachtige heer die een gecompliceerd karakter bleek te bezitten. Zijn daden waren onvoorspelbaar, omdat ze voortspooten uit een grote verscheidenheid aan innerlijke emoties. Het beschrijven daarvan in de teksten die de tekeningen ondersteunden, leidde ertoe dat Marten naast illustrator ook literator werd.

Heer Bommel kocht een voorvaderlijk kasteel, niet te ver van een stadje gelegen. In de loop van de verhalen kwamen er aanvullende personages bij, zodat de wereld van Tom Poes en heer Bommel uitgroeide tot een ware gemeenschap.

Hoewel bijna al deze karakters als dieren uitgebeeld zijn, beantwoorden hun woningen en de landschappen aan menselijke normen. Toch is hun wereld niet helemaal de onze.

Een citaat uit een recente toespraak van een vooraanstaand Nederlands literair criticus: "Het wezenlijke is, dat Toonder ons het verhaal heeft geschonken of teruggeschonken, de betovering en de spanning daarvan; een hele wereld, die wij altijd hebben gekend en die toch steeds nieuw blijkt. Een wereld waarin iedereen zou willen wonen, maar waarin hij ook, als hij goed om zich heen kijkt, in veel gestalten zelf woont. Toonder heeft zijn lezers in een land van verbeelding thuis gebracht."

Zoals dat met de betere, de tijdloze sprookjes het geval is, lijken de karakters in Martens verhalen een weerspiegeling te zijn van de vele levens, emoties en gevoelens die zich in ons onbewuste bevinden. Om die reden zijn het de acties en reacties van de optredende figuren, die de verhalen en avonturen tot ontwikkeling brengen. En eveneens om die reden beschrijft de Nederlandse Prof. Dr. Jung Vereniging deze stripfiguren als archetypes, voorkomend uit het collectief onbewuste en voor ons allen herkenbaar.

About Marten Toonder

Marten Toonder was born on 2nd May 1912 in Rotterdam, the Netherlands. His first introduction to the art of storytelling with the aid of pictures came when he was six years of age and his father, captain in the Dutch merchant navy, brought home some American comics.

After obtaining his leaving certificate Marten got a job as illustrator with a printing & publishing company. He made various attempts at creating cartoonstrips for weekly publications, but his real breakthrough in this area came in 1941 when he got the opportunity of supplying a daily cartoonstrip to a leading Dutch newspaper. As the then editor insisted on elaborate texts to accompany the illustrations (instead of the so-called 'balloons' which, in his opinion, affected the willingness to read, Marten designed the drawings as well as wrote the texts for his new cartoonstrip 'Tom Puss' (named after its main character).

He kept 'Tom Puss' going till 1986, producing 177 stories in a total of 11.768 daily instalments – turning it into one of the world's longest-running cartoonstrips made by the one author.

The success of 'Tom Puss' led to various offshoots, such as plays, ballets, music scores, films and a whole range of 'merchandising' products. In order to realize these, Marten set up a studio which soon expanded into one of Europe's largest cartoonstrip- and commercial filmproducers (and which is a running concern till this day).

Business pressures kept Marten from being truly creative. So in 1965 he decided to emigrate to Ireland and to devote his time on his cartoonstrip.

At present he is working on part two of his autobiography.

Apart from 'Tom Puss' he created other cartoonstrips, wrote poems, made a wide variety of illustrations for various purposes, and produced short films in different techniques.

Marten Toonder is an elected member of the Society of Dutch Literature and of the Utrecht Society of Arts and Science, and he is the recipient of the Tollens Award (Holland's oldest literary award) for his enrichment of the Dutch language.

About the Tom Puss-cartoonstrip

Initially the Tom Puss cartoonstrip was aimed at a young readership. The hero, a wandering white (tom-) cat, got involved in straight-forward adventures dealing with dragons, lost treasures, gnomes, malicious magicians and kidnapped princesses.

However, Marten Toonder soon introduced a character who gradually took over the main role and who was to add a depth to the stories which made them appeal more and more to adults. This was Oliver B. Bumble; a very well to do gentleman who turned out to have a rather complex character. He reacted to a wide variety of inner emotions, rendering him rather unpredictable. In describing these, the texts accompanying the illustrations gradually turned into true literature.

With his money Mr. Bumble bought himself an ancestral castle not too far away from a small town. In the course of the following stories, additional characters were introduced so that the world of Tom Puss and Mr. Bumble developed into a community of its own.

Although in the drawings virtually all the characters bear resemblance to animals, their dwellings and environment conform to human standards. Nevertheless, their world is not exactly ours.

To quote from a recent speech by a prominent Dutch literary critic: "In essence, Toonder gave us the story as such again — its enchantment and its suspense; a complete world we always have been familiar with but which continues to change. A world one would like to inhabit, but in which one actually does live with many of one's aspects. Toonder helped one find a home in a territory of the imagination."

As is the case with the better, the timeless fairytales, the characters in Marten's stories seem to reflect the many lives, emotions and feelings present in our subconscious. Reason why the stories and adventures developed out of the actions and reactions of the participating individuals. Reason also why the Dutch Prof. Dr. Jung Society refers to them as archetypes, emanating from the collective subconscious and recognisable to us all.

Kees Fens over Marten Toonder

In oktober 1992 werd aan Marten Toonder de oudste literaire prijs in de Nederlandse Literatuur, de Tollensprijs, uitgereikt. Bij die gelegenheid hield auteur en literair criticus Kees Fens een laudatio. Daarin haalde hij onder meer een fragment uit een Bommelverhaal aan, dat we hier laten volgen, evenals het daaropvolgende gedeelte uit de toespraak van Fens.

"De krachtige westenwind floot om de torens van Bommelstein, zodat de luiken klapperden. Er trok niet veel verkeer door de heuvels die het oude slot omringden, want in het najaar kan het daar lelijk tochten. Het enige leven dat men er kon waarnemen bestond uit een vlucht ebels, die zich naar het zuiden spoedde, en een paar zwervers die geen vast doel voor ogen hadden. Zij gingen waar de wind hen dreef totdat ze bij een kromming in de weg het bouwwerk in het oog kregen en verrast stilhielden."

In dit fragment zitten de wezenstrekken van een verhaal: de beschrijving van een vertrouwde en toch onbekende omgeving, de verlatenheid van die omgeving – zelfs de ebels trekken er uit weg – en de enkele aanwezigheid van twee vreemdelingen, die de spanning van de onzekerheid oproepen. Maar er zijn nog meer literaire wezenstrekken in aanwezig, in het woordgebruik met name: de wind fluit, en dat hoort hij te doen, de luiken klapperen en dat is hun literaire opdracht, de 'ebels' spoeden zich naar het zuiden en dat is de enige juiste omschrijving van hun vluchtgedrag. De zwervers gaan 'waar de wind hen dreef', dat is misschien wel de allermooiste zin, en zij krijgen het bouwwerk in het oog, maar natuurlijk pas 'bij een kromming in de weg'.

Al die woorden en uitdrukkingen hebben in de verhalende literatuur een lange geschiedenis achter zich. Als kind lees je ze voor het eerst en je weet: dit is literatuur. Later (...) herken je ze en je weet: zo hoort literatuur te zijn, bezielde retoriek, als u wilt, of bezielde traditie.

(...)

Ik heb nog een kleinigheid overgeslagen. Het woordje 'ebels'. 'Ebels bestaan niet, denken we even. Ja, de ornithologen kennen ze niet. Maar literatuur is geen wetenschap. Alleen wie nooit diep is doorgedrongen in Rommeldam, het Donkerebomenbos en de regio van de Zwarte Bergen kan hun bestaan ontkennen. Daar brengen zij voorjaar en zomer door. Wie de 'ebel' en de weemoed om hun vertrek naar het zuiden wil beschrijven, heeft de hele wereld van Olivier Bommel nodig, in een goed literair werk hangt nu eenmaal alles samen.

In het 'Bommels', als ik de taal van het werk van Marten Toonder zo even mag noemen, bestaan ontelbare woorden die elke Nederlandse lezer herkent zonder ze te kennen. Dat laatste lijkt mij een mooie omschrijving van de eigen taal van literatuur. Natuurlijk heeft het 'Bommels' wel de Nederlandse taal beïnvloed, in woordgebruik en vaste uitdrukkingen. Maar dat blijft toch de buitenkant. Het wezenlijke is, dat Toonder ons het verhaal heeft geschonken of teruggeschonken, de betovering en de spanning daarvan, een hele wereld, die wij altijd hebben gekend en die toch steeds nieuw blijkt. Een wereld waarin iedereen zou willen wonen, maar waarin hij ook, als hij goed om zich heen kijkt, in veel gestalten zelf woont. Toonder heeft zijn lezers in een land van verbeelding thuis gebracht, in drieënveertig boeken, en dat is te weinig, want over 'thuis' kunnen wij nooit genoeg weten.

Het spel met de traditie, ook in de taal, en tegelijk de ironisering of het laten doorzien ervan, is vertegenwoordigd in twee hoofdfiguren van Toonders werk, althans hoofdfiguren voor de lezer: de bediende Joost en Tom Poes. Een paar keer heb ik hierboven, onopgemerkt misschien en zo hoort het ook, uit de buigende taal van Joost geciteerd. Hij vertegenwoordigt in zijn taal de traditie, de retorische kant ervan, en de hiërarchie. Hij staat in dienst van Heer Bommel en van de hele verhaalwereld. Met hem vereenzelvigt de lezer zich, want ook die lezer is in de eerste plaats de bediende van Bommel en daarmee ook dienaar van de traditie en de traditionele taal. Een lezer is slechts aanwezig met toestemming van de hoofdfiguur. En als hij iets over Bommel denkt, sluit hij vanzelf af met 'met uw welnemen'. Bommel heeft het zo te weten manoeuvreren, dat de lezer zijn plaats in de hiërarchie inneemt. Met eerbied voor een dergelijk mysterie als Bommel is.

Maar de lezer is volwassen genoeg om Bommel en zijn rijk van gewicht, manieren en grote taal, te ironiseren of te 'realiseren'. Dat doet hij in de figuur van Tom Poes, de scherpzinnige buitenstaander, niet opgenomen in de hiërarchie en alle grote taal maar half vertrouwend, maar met een altijd blijvende afhankelijkheid aan Bommel. Joost en Tom Poes hebben de liefde voor Olivier Bommel gemeen, maar de een heeft die liefde blind, de ander behoedzaam gemaakt. Zij zijn de twee gestalten die verenigd zijn in de ideale lezer.

Is er identificatie met Bommel mogelijk? Neen. Niet alleen omdat hij een instituut is, meer omdat hij een Heer is – en wie is er nog een Heer –, maar vooral omdat hij te gecompliceerd is, te onvoorspelbaar en grillig en daardoor vooral mysterieus.

* Deze citaten, die refereren aan bekende stereotype zinsneden van de bediende Joost als 'Met uw goedvinden' en 'Met uw welnemen', komen voor in het eerste gedeelte van de toespraak van Kees Fens, dat hier is vervallen.

Kees Fens about Marten Toonder

In October, 1992, Marten Toonder was presented with the oldest Dutch literary award, the Tollens Prize. On that occasion, writer and literary critic Kees Fens held a laudative speech in which he also quoted a fragment from a Bumble story, which follows here, as well as the conclusion of Fens' address.

"The strong West wind whistled round the towers of Bumblestein making the shutters rattle. There was not much traffic through the hills surrounding the ancient castle, for in Autumn it can be terribly draughty there. The only life to be observed consisted of a flock of ebbles rushing South and a few vagrants who had no fixed purpose in mind. They went the wind drove them until at a bend in the road, they spotted the contours of the stronghold and stopped with awe."

This fragment contains the quintessential features of a story: the description of a familiar, yet unfamiliar landscape, its isolation – even the ebbles leave – and the sole presence of two strangers who evoke the tension of uncertainty. But there are other essential literary characteristics, as in the use of words: the wind whistles, as it ought to, the shutters rattle and that is their literary commission, the ebbles rush to the South and this is the only correct description of their escapist behaviour. The vagrants go where the wind drove them, which is possibly the finest sentence of all, and they see the castle, but not before a bend in the road.

All these words and expressions in narrative literature have a long history behind them. You first read them as a child and you know: this is literature. Later on (...) you recognize them and you know: this is what literature ought to be, spirited rhetoric if you like, or spirited tradition.

(...)

I skipped a small element. The word *ebbles*. *Ebbles* don't exist we briefly think. Ornithologists have never heard of them. But literature is not a science. Only those people who have never deeply involved themselves in Rommeldam, the Woods of Dark Trees and the regions of the Black Mountains, would deny their existence. Ebbles spend Spring and Summer there. Whoever would want to describe the *ebbles* and the melancholy of their departure, would need the entire world of Oliver Bumble. After all, in literary work of this standing, all things are interconnected.

In the *Bumbles*, if I have your permission to refer to the language in Marten Toonder's work for a moment, there exist countless words which every Dutch reader recognizes without knowing them. The latter strikes me as a good description of personal language in literature. The Bumble's language has influenced the Dutch language to some extent of course: in the use of words and standard expressions. But it remains the other side of the picture. The essential element is that Toonder has endowed us or re-endowed us with the story, its enchantment and tension, a world we have always known and yet turns out to be new. A world in which everyone would like to live but, when he has a good look around, lives in it himself in many shapes and sizes. Toonder has taken his readers home in an imaginary country, in forty-three volumes and that is not enough, because we can never know enough about 'home'.

The game with tradition, in language as well, and simultaneously the mockery of letting you see through it, is represented by two central figures in Toonder's work, i.e. central figures for the reader: manservant Joost and Tom Puss. Earlier I have quoted, perhaps unnoticed and that is as it should be, from Joost's courteous tone ...^{*} In the language he uses, he represents traditions and its rhetoric side, its hierarchy. He is employed by Mr. Bumble and the entire world of the story. The reader can identify with him, because the reader too is in the first instance Bumble's servant and thereby servant of tradition and traditional language. The reader is merely present with the permission of the protagonist. When he thinks something about Bumble, he automatically closes with your leave. Bumble has managed to manoeuvre the reader into his proper place in the hierarchy. With respect due to a mystery like Bumble.

The reader, however, is enough of an adult to mock or to recognize Bumble and his realm of consequence, manners and flourish. It is realized via Tom Puss, the sharp outsider, not part of hierarchy and blossoming terms but half-trusting and with an everlasting affection for Bumble. Joost and Tom Puss share their love for Oliver Bumble, but whereas Joost has been blinded by love, Tom Puss has become wary.

These are the two figures united in the ideal reader. Is there any possible identification with Bumble? No. Not only because he is an Institution, but he is also a Gentleman – and who is a Gentleman these days? – but most especially because he is too complicated, too inconceivable and bizarre and therefore especially mysterious.

* These quotes, referring to well-known stereotype expressions by Joost, the manservant, like 'With your permission' and 'With your leave' are basically found in the first part of Kees Fens' speech.

foto Julius Visser

Deelnemers vertaalproject
Participants Translation Project

Adam Bžoch

Slowakije

(Bratislava, 1966) studeerde germanistiek aan de Karl Marx Universiteit in Leipzig, met als bijvak Nederlandse taal- en letterkunde. In 1989 werd hij medewerker van het Instituut voor Internationale Literatuur in zijn geboortestad en vanaf 1991 is hij part-time redacteur van het tijdschrift *Slovenské pohľady*. Sinds 1983 werkt hij mee aan verschillende Slowaakse kranten en culturele tijdschriften. In 1989 publiceerde hij essays over het einde van de DDR-literatuur en over Kafka. Zijn belangstelling gaat uit naar de moderne Nederlandse literatuur en die van de minderheden in ons land. Adam Bžoch is ook vertaler.

Adam Bžoch

Slovakia

(Bratislava, 1966) studied German at the Karl Marx University in Leipzig, with an additional course in Dutch language and literature. In 1989, he joined the staff of the Institute of International Literature in his native city and has, since 1991, been part-time editor of the magazine *Slovenské pohľady*. Since 1983, he contributed to several Slovakian newspapers and cultural magazines. In 1989 he published essays on the demise of GFR-literature and on Kafka. He is very much taken with modern Dutch literature and is interested in the minorities in the Netherlands. Adam Bžoch is also a translator.

foto: G. Achberger

Sabrina Corbellini

Italië

(1969) studeert Germaanse talen en literatuur aan de universiteiten van Bologna en Leiden met als specialisatie Nederlands. Zij is betrokken bij de organisatie van het folk- en poëziefestival in Faenza en assisteerde in 1991 en 1992 bij de begeleiding van het Italiaans-Nederlandse Exchange Programme in Rotterdam en Faenza.

Sabrina Corbellini woont tijdelijk in Nederland.

Sabrina Corbellini

Italy

(1969) studied Germanic languages and literature at the universities of Bologna and Leiden, specializing in Dutch. She is involved with the organization of the Faenza folk and poetry festival and in 1991 and 1992 assisted in the realization of the Italian-Dutch Exchange Programme in Rotterdam and Faenza.

Sabrina Corbellini is temporarily living in the Netherlands.

Jacqueline Crevoisier

Zwitserland

(Zürich, 1942) was in het onderwijs werkzaam, schreef gedichten en korte verhalen, die in Zwitserse kranten en tijdschriften werden gepubliceerd en kwam in 1971 als redactrice bij de Zwitserse televisie. Sinds 1976 woont en werkt zij als schrijfster en radio- en televisiemedewerkster in Nederland. Behalve films op kunstgebied maakte zij een televisieportret van Marten Toonder. Zij schreef talrijke hoorspelen, waarvan de radiosatire *Die bonbonrosa fluoreszierende Einkaufstasche oder Frau Hennipman probt den Aufstand* in 1987 tot Hoorspel van de Maand gekozen werd.

Zij heeft verschillende boekpublicaties op haar naam, zoals de dichtbundels *Geliebter Idiot* (1971) en *Salto Morale* (1977) en de prozabundels *Bitte nicht stören* (1988) en *Madame Lunette* (1992). In het laatste boek speelt een Hollandse koe, Madame Lunette, de hoofdrol, die bij het grazen op haar weide het denken ontdekt, wat haar op gevaarlijke gedachten brengt zoals het maken van een uitstapje naar de stad. Vanuit haar positie geeft zij met gelatenheid commentaar en wanneer men dat op de mensenwereld overbrengt is er sprake van een boeiende satire.

Jacqueline Crevoisier is echter ook de vertaalster van Marten Toonder in het Duits. Twee vertalingen zijn intussen in Zwitserland verschenen, *Ausfälller* en *Die Überdirektoren*; andere titels zijn in voorbereiding. Lange tijd gold Toonder als onvertaalbaar in het Duits, maar Jacqueline Crevoisier is daarin volledig geslaagd. De Toonder-kenner Aart van Zoest schreef hierover: "... zo vertaal je als je ook kunt schrijven". De deelnemers aan het vertaalproject zullen bij haar vertalingen bepaald gebaat zijn.

Jacqueline Crevoisier

Switzerland

(Zurich, 1942) worked as a teacher, wrote poems and short stories which were published in Swiss newspapers and magazines and since 1971 she has been an editor for Swiss television. Since 1976, she has been living and working in the Netherlands as a writer for radio and television. She made artistic films as well as a television portrait of Marten Toonder. She wrote many radio-plays, one of which, *Die bonbonrosa fluoreszierende Einkaufstasche oder Frau Hennipmann probt den Aufstand*, was awarded the Radio-play of the Month Prize in 1987.

She has published several books, for example, the poetry collection *Geliebter Idiot* (1971) and *Salto Morale* (1977), and the collections of prose *Bitte nicht stören* (1988) and *Madame Lunette* (1992). In the last book the protagonist is a Dutch cow, Madame Lunette who, while grazing in her field, discovers thought. This leads to dangerous ideas, such as making an excursion to the city. From her position she comments with resignation, and when transposed on the human world this constitutes gripping satire.

Jacqueline Crevoisier is also the translator of Marten Toonder into German. Two translations have appeared in Switzerland, *Ausfälller* and *Die Überdirektoren*. Other books are in preparation. Toonder was long considered to be untranslatable into German, but Jacqueline Crevoisier has succeeded admirably. The Toonder-expert, Aart van Zoest, wrote "...thus one translates when one can also write." The participants in the translation project will be served well by her translations.

foto: Pieter Vandermeer

Duoduo

China

(pseudoniem van Li Shizeng, Peking, 1951) werd in 1969, tijdens de Culturele Revolutie, op het platteland tewerkgesteld. In 1975 keerde hij terug naar zijn geboortestad en werd daar, na enige jaren van werkloosheid, eerst bibliotheekassistent en vervolgens, in 1980, verslaggever voor het *Boerendagblad*. In 1972 schreef Duoduo zijn eerste gedichten en drie jaar later begon hij met het schrijven van proza. Sinds 1982 publiceerde hij zijn poëzie en korte verhalen in tijdschriften en bloemlezingen. In 1989 verschenen achtereenvolgens twee bundels gedichten van hem in China, één in het grijze, half verboden circuit, en één bij een reguliere uitgeverij.

In juni 1989 verliet Duoduo – op uitnodiging van Poetry International – voor de eerste keer China. Na zijn optreden op het festival werd het duidelijk dat hij niet naar zijn land kon terugkeren en sindsdien verblijft hij als balling in het Westen, sinds oktober 1990 in Nederland. Voor *NRC Handelsblad* schrijft Duoduo columns, waarvan er in 1991 een aantal gebundeld werd in *Bang dat ik verloren raak* (1991). In dat jaar verscheen ook zijn dichtbundel *Een schrijftafel in de velden* (in de vertaling van Maghiel van Crevel). Poëzie van hem werd tevens opgenomen in de anthologie *Een onafzienbaar ogenblik. Chinese dichters van nu* (samengesteld en vertaald door Maghiel van Crevel en Lloyd Haft, 1990).

Duoduo heeft meerdere malen aan Poetry International deelgenomen en in 1992 aan Story.

Duoduo

China

(pseudonym of Li Shizeng, Peking, 1951) was forced to work in the countryside in 1969 during the Cultural Revolution. In 1975 he returned to his native city, and after a few years of unemployment, first became library-assistant and then, in 1980, reporter for the *The Farmer's Daily*. In 1972 Duoduo wrote his first poetry and three years later took up writing prose. Since 1982, he published his poems and short stories in magazines and anthologies. In 1989, two collections of his poetry were published in China, one in the grey, half-forbidden circles, and one with a regular publisher.

In June 1989 Duoduo left China for the first time at the invitation from Poetry International. After his appearance at the festival it became clear that he could not return to his country and he stayed in exile in the West. Since October 1990, he has lived in the Netherlands. Duoduo writes articles for the daily *NRC Handelsblad*. Some of them were published in *Bang dat ik verloren raak* (Scared I'm getting lost, 1991). In the same year his collection of poems, *Een schrijftafel in de velden* (A writing table in the fields) translated by Maghiel van Crevel, was published. Some of his poems were also included in the anthology *Een onafzienbaar ogenblik. Chinese dichters van nu*. (Moment with No End in Sight. Contemporary Chinese poets – compiled and translated by Maghiel van Crevel and Lloyd Haft, 1990).

Duoduo has participated several times in Poetry International, and also in Story 1992.

Natasha Gerasimova

Rusland

(Moskou, 1947) studeerde aan het Instituut voor Vreemde Talen in Moskou en werkte vervolgens als lerares en tolk. Sinds 1983 houdt zij zich bezig met literaire vertalingen. Haar eerste publikatie, *International Children's Book Illustrations* (1987) bevat artikelen en andere informatie over de bekendste internationale kinderboekillustratoren. In 1987 kwam zij in contact met de bekende Russische schrijver van kinderboeken, Eduard Uspenski, en met de Nederlandse schrijfster en journaliste Els de Groen en werd zij de vertaalster van het boek *Het jaar van het goede kind* (1989) dat dezen samen schreven. In 1989 begon zij haar werk voor de kinder- en jeugdprogramma's van de Russische televisie, Ostankino. De omvangrijkste vertaling, die zij daarvoor maakte, was die van *Fraggle Rock* van Jim Henderson, die in 48 afleveringen werd uitgezonden. Daarnaast maakte zij verschillende andere vertalingen voor radio- en tv-programma's.

In 1991 nam Natasha Gerasimova, samen met Eduard Uspenski, deel aan het eerste Story International en werkte toen met hem samen in het Annie M.G. Schmidt-vertaalproject.

Natasha Gerasimova

Russia

(Moscow, 1947) studied at the Institute for Foreign Languages in Moscow and subsequently worked as a teacher and interpreter. Since 1983, she has devoted herself to literary translations. Her first publication, *International Children's Book Illustrations* (1987) contains articles and other information on the most well-known international children's book illustrators. In 1987 she met the renowned Russian writer of children's books, Eduard Uspenski, as well as the Dutch writer and journalist Els de Groen and as a result translated *Het jaar van het goede kind* (The year of the good child, 1989) which they wrote together. In 1989, she started working on the children's and youth programs for Russian television, 'Ostankino'. The extensive translation she made for this program, was that of *Fraggle Rock* by Jim Henson, which was broadcasted in 48 episodes. She also did various other translations for radio and television programs.

In 1991 Natasha Gerasimova participated in the First Story International with Eduard Uspenski, working together on the Annie M.G. Schmidt translation project.

Péter Kántor

Hongarije

(Boedapest, 1949) studeerde Hongaarse, Engelse en Russische taal- en letterkunde. Daarna werkte hij als leraar op middelbare scholen en vervolgens als redacteur van een van de belangrijkste Hongaarse literaire tijdschriften. Hij is dichter en vertaler van poëzie en van korte verhalen.

In 1987 nam hij voor het eerst deel aan Poetry International en maakte toen door zijn poëzie, voordracht en persoonlijkheid zo'n indruk dat al meteen vaststond dat hij zou terugkeren. Dat is in 1990 gebeurd. Nu komt hij speciaal voor het vertaalproject, dat hem bijzonder boeit.

(Budapest, 1949) studied Hungarian, English and Russian language and literature. He then worked as a teacher at high schools and subsequently as editor of one of Hungary's leading literary magazines. He is a poet as well as a translator of poetry and short stories.

In 1987 he participated for the first time in Poetry International, making such an impression that a follow-up appearance was ensured. This occurred in 1990. This year he comes especially for the translation project which he considers of particular interest.

foto: Jet Mast

Nasim Khaksar

Iran

(Abadan, 1944) studeerde enige tijd sociologie en werkte in het onderwijs. Hij werd uitgezonden naar het platteland om de mensen daar lezen en schrijven te leren. In 1965 begon hij te schrijven. Samen met andere auteurs werd hij in 1968 gearresteerd en verbleef hij een jaar in de gevangenis. In 1971 verscheen zijn eerste boek, een introductie tot het lezen van literatuur voor jongeren en richtte hij met anderen het literaire tijdschrift *Seda* (De Stem) op. In 1976 werd hij opnieuw gearresteerd en tot vijftien jaar gevangenisstraf veroordeeld. Khaksar bleef gevangen tot het begin van de revolutie van 1979. Zijn populariteit als schrijver van poëzie, essays, romans, korte verhalen en kinderboeken groeide snel. Omdat hij tevens politieke artikelen publiceerde, bleven de gevolgen niet uit en werd door het nieuwe bewind zijn doodvonnis uitgesproken, dat slechts na veel protest werd opgeschort. In 1983 ontvluchtte hij Iran; sindsdien woont hij als balling in Nederland.

Verhalen van Nasim Khaksar werden in Nederlandse tijdschriften gepubliceerd. In 1991 verscheen zijn verhalenbundel *De kruidenier van Kharzavil*, in de vertaling van Anja de Beer. De verhalen weerspiegelen zijn ervaringen in Iran (het conflict tussen de traditie en Westerse invloeden, de positie van de vrouw, het politieke verzet, de oorlog met Irak, de martelingen in de gevangenis). Het zijn vaak wrange verhalen, waarin de bitterheid en pijnlijke humor in evenwicht worden gehouden door Khaksars liefdevolle betrokkenheid.

In 1991 nam hij voor het eerst deel aan Story International, in 1992 maakte hij daar indruk door zijn bijdrage aan het project 'Roots'.

(Abadan, 1944) studied Sociology for some time and taught. He was sent to the countryside to teach reading and writing skills to the local population. In 1965 he began to write. Together with some other writers he was arrested in 1968 and spent a year in prison. In 1971 his first book appeared, an introduction to teaching literature to young people. In the same year he co-operated with others in establishing the literary magazine *Seda* (The Voice). In 1976 he was arrested again and sentenced to fifteen years in prison. Khaksar remained imprisoned until the revolution of 1979. His popularity as a writer of poetry, essays, novels, short stories and children's books grew rapidly. Because he also published political articles, he was sentenced to death by the new regime. This was only suspended after extensive protest. In 1983, he fled Iran for the Netherlands where he has lived in exile ever since.

Stories by Nasim Khaksar have been published in Dutch magazines. In 1991 a collection of short stories: *De kruidenier van Kharzavil* (The grocer of Kharzavil) was published in a translation by Anja de Beer. The stories reflect his experiences in Iran (the conflict between tradition and Western influence, the position of women, political resistance, the war with Iraq, torture in prison). The stories are often bitter, the bitterness and tortured humour being kept in balance by Khaksar's compassionate involvement.

In 1991 he participated in Story International for the first time. In 1992 he impressed us very much with his contribution to the project 'Roots'.

foto: Jet Mast

Paul Middellijn

Suriname/Nederland

(Paramaribo, 1948 is multi-media kunstenaar. Sinds 1969 woont hij in Nederland. Hij was de oprichter van de Federation of Music en vormde met deze cultuurclub een van de belangrijkste coördinatiepunten voor Surinaamse culturele informatie. Tot 1984 was de promotie van zwarte muziek in en vanuit Rotterdam zijn dagelijks werk.

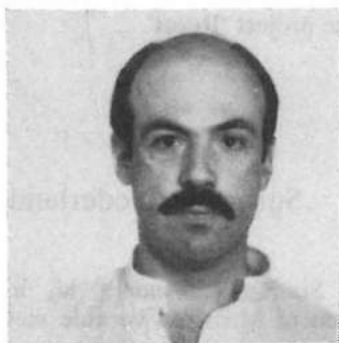
Binnen de Surinaamse gemeenschap in Nederland en ook in zijn geboorteland is hij bekend als dichter, verteller en performer. Hij schonk door zijn typische verteltechniek de orale traditie nieuw leven. Woord, klank en ritme vloeien bij Middellijn in elkaar tot een percussielijn, ondersteund door het theatrale effect van de oude Surinaamse vertelcultuur. Paul Middellijn bracht enkele muziekproducties uit, onder andere *Switi smeri* (1983) en *Paramaribo Express* (1987). In 1982 verscheen van hem de bundel *Na libi fu Sopropo nanga Antruwa*, over de vruchtbaarheid van moeder aarde. Daarna volgden meer bundels. Paul Middellijn schrijft in het Sranang, het Engels en het Nederlands. *Het Vrije Volk* schreef over hem: "...swingt als de pest, hij verenigt letterlijk jazz en poëzie in één persoon, werkelijk prachtig." In 1991 nam hij deel aan het eerste Story-festival, in 1992 maakte hij een tournee door Nieuw-Zeeland.

Publikaties (o.a.): *Sranang yu son / Suriname jouw zon* (1982); *Vieze versa* (een taalexperiment op het kruispunt van culturen, 1989); *Jazz rapsodie* (1990); *Cadans* (epische gedichten in voorbereiding); *Kikkervisje en de heer Snoek* (kinderboek, 1991).

(Paramaribo, 1948) is a multi-media artist. Has been living in the Netherlands since 1969. He was the founder of the Federation of Music and with this cultural society he represented one of the most important co-ordination centers for Surinam cultural information. Until 1984, his daily task was the promotion of black music in and from Rotterdam.

In the Surinam community in the Netherlands and also in his native country he is well-known as a poet/narrator and performer. He gave new life to the oral tradition through his specific narrative technique. Middellijn makes word, sound and rhythm flow together into one percussion line, supported by the dramatic effect of the ancient Surinam narrative culture. Paul Middellijn launched several musical productions, including *Switi Smeri* (1983) and *Parimaribo Express* (1987). In 1982 he published the collection *Na libi fu Sopropo nanga Antruwa*, about the fertility of Mother Earth. More collections followed. Paul Middellijn writes in Sranang, English and Dutch.

In 1992 he lectured at schools in New Zealand.

Alexandre Shakhnazarov

Rusland

(Moskou, 1952) studeerde aan de Moskouse toneelschool en heeft zich sindsdien op het gebied van de toneelgeschiedenis gespecialiseerd. Er is door hem veel onderzoek gedaan naar de historie van theater, radio, televisie en massa-evenementen. Van 1975 tot 1982 werkte hij als toneelcriticus voor de radio. Hij is tevens auteur van een groot aantal tv- en radiospelen.

Sinds 1982 houdt hij zich vooral bezig met het maken van tv-programma's voor kinderen: de organisatie en presentatie van zowel nieuwe als klassieke tekenfilms; de serie tv-uitzendingen *Deze fantastische wereld*, een reeks reisfilms, waardoor Russische kinderen kennis kunnen maken met leven en tradities in andere landen; het zondagochtendprogramma *Early in the Morning*; het programma *Free ... to be a Family* dat zowel voor kinderen in Rusland als in de Verenigde Staten wordt uitgezonden; enz. Een nieuwe serie op zondag is *Till Everyone is Home* met muziek en tekenfilms. Alexandre Shakhnazarov is door Eduard Uspenski en Natasha Gerasimova geïnteresseerd geraakt in de Nederlandse kinder- en jeugdliteratuur en komt nu mee naar Rotterdam.

Alexandre Shakhnazarov

Russia

(Moscow, 1952) studied at the Moscow School of Drama and has specialized in the history of drama. He has done much research into the history of theatre, radio, television and mass-events. Between 1975 and 1982 he worked as theatre reviewer for the radio. He is also the author of a large number of plays for radio and television.

Since 1982, he has been involved in making television programs for children: organizing and presenting new as well as old animation films; a series of television broadcasts *Deze fantastische wereld* (This fantastic world), a series of travel films, giving Russian children an opportunity to get acquainted with life and traditions in other countries; the Sunday morning program *Early in the Morning*; the program *Free... to be a Family* which is shown in both Russia and the USA; etc. Alexandre Shakhnazarov became interested in the Dutch children's and youth literature through Eduard Uspenski and Natasha Gerasimova and now accompanies them to Rotterdam.

foto: Robert de Hartogh

Jean-Pierre Valloton

Zwitserland

(Genève, 1955) volgde een toneelopleiding, was acteur en richtte in 1975 het Théâtre de Chambre in Lausanne op. In die tijd publiceerde hij ook zijn eerste gedichten en ontmoette hij de Franse dichter Jean Tardieu, met wie hij in contact zou blijven. In 1977 werd zijn toneelstuk *Métronome la lumière* opgevoerd door het Théâtre de Vidy. Nadat hij zijn militaire dienst had geweigerd, werd hij tot vier maanden gevangenisstraf veroordeeld. Na zijn vrijlating had hij verschillende baantjes, maakte hij vele reizen en verbleef hij een jaar in Londen. Na zijn terugkeer in Zwitserland was hij werkzaam in het onderwijs voor volwassenen.

Intussen is hij schrijver, dichter, criticus en vertaler. Werk van hem werd opgenomen in tenminste 20 anthologieën en in een groot aantal tijdschriften, zoals *La Nouvelle Revue Française*, *Poésie*, *Sud* en *Europe*. Voor Zwitserland is hij de correspondent van het *Maison de la Poésie* in Parijs.

Recent is van Jean-Pierre Valloton de verhalenbundel *Face aux ruines de l'enfance* verschenen. In zijn verhalen vindt men vaak eenzelfde toon als in zijn poëzie, die gebundeld werd in *Espère-poèmes à jeter* (1987), *Tout cela brûlera* (1992) en *Brefs blasons pour Polymnie* (1992). *Causeries devant la fenêtre avec Jean Tardieu* (1988) bevat zijn gesprekken met de Franse dichter. Poëzie vertaalde hij onder andere van Wolfgang Borchert, Robert Louis Stevenson en Ion Caraion.

Jean-Pierre Valloton

Switzerland

(Genève, 1955) attended drama school, was an actor and in 1975 founded the Théâtre de Chambre at Lausanne. He also published his first poetry during that period and met French poet Jean Tardieu, with whom he was to remain friends. In 1977, his play *Métronome la lumière* was staged by the Théâtre de Vidy. After refusing to enter the military service he was sentenced to four months of prison. When he was released he took a variety of jobs, travelled a lot and spent one year in London. After his return to Switzerland he worked in adult education.

Meanwhile he is a writer, poet, reviewer and translator. His work was included in at least 20 anthologies and published in a great many journals, such as *La Nouvelle Revue Française*, *Poésie*, *Sud* and *Europe*. He is Swiss correspondent for the *Maison de la Poésie* in Paris.

Recently, Jean-Pierre Valloton's collected stories *Face aux ruines de l'enfance* appeared. In these stories a tone is often found which is reminiscent of his poetry, collected in *Espère-poèmes à jeter* (1987), *Tout cela brûlera* (1992) and *Brefs blasons pour Polymnie* (1992). *Causeries devant la fenêtre avec Jean Tardieu* (1988) is a compilation of his talks with that French poet. His translations include work by Wolfgang Borchert, Robert Louis Stevenson and Ion Caraion.

Begeleiding vertaalproject

Co-ordination Translation Project

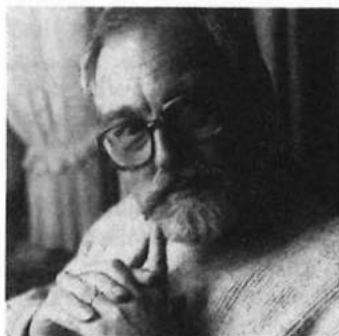

foto: Sjaak Ramakers

Eiso Toonder

Nederland

(Leiden, 1936) is de oudste zoon van Marten Toonder en Phiny Dick. Na het behalen van zijn hbs-A diploma werkte hij een aantal jaren als copywriter in de reclamewereld, tot hij zich in 1962 in Ierland vestigde. Daar richtte hij een filiaal van zijn vader's filmstudio's op en produceerde reclamespots voor de Ierse en Engelse televisie.

Hierna legde hij zich toe op het schrijven van strips als *Kappie*, *Panda*, *Koning Hollewijn* en *De Goeroe* (de laatstgenoemde onder het pseudoniem Peter Abel).

Daarnaast was hij lange tijd vormgever/eindredacteur van verscheidene internationale tijdschriften. Bovendien werkte hij mee aan vele projecten die op zijn vader of diens creaties betrekking hadden – een activiteit die hem tot op de dag van vandaag bezig houdt.

Sinds enkele jaren woont hij weer op het Europese continent, in Brussel.

Eiso Toonder

the Netherlands

(Leiden, 1936) is the eldest son of Marten Toonder and Phiny Dick. After obtaining his leaving certificate he worked as copy-writer in the advertising world. In 1962 he emigrated to Ireland to establish a subsidiary of his father's filmstudios and to produce tv-spots for the Irish and English markets.

Next he wrote cartoonstrips, such as *Cappy*, *Panda*, *King Tobias* and *The Guni* (the latter under the pen-name Peter Abel) for a great many years.

In addition he worked as production editor of different international magazines. And he co-operated in a variety of projects concerning his father's work – an occupation which keeps him busy this very day.

Some years ago he moved back to the Continent to live in Brussels.

Aart van Zoest

Nederland

(Amsterdam, 1930) studeerde romanistiek en was vervolgens 12 jaar leraar Frans, alvorens hij aan de Universiteit van Utrecht tot hoofddocent werd benoemd. In 1974 promoveerde hij op een studie over François Villon. Een andere interessante publikatie van zijn hand is die over Céline.

Pas in een latere periode is Aart van Zoest zich intensief met de neerlandistiek gaan bezighouden. Hij schreef artikelen over onder andere Hermans, Wolkers, Mulisch en ook over Marten Toonder. In 1977 was hij een tijdlang aan de Freie Universität Berlin verbonden, van 1985-'87 was hij hoogleraar Nederlands aan de Sorbonne in Parijs. In 1988 werd hij professor aan de Universitas Indonesia in Jakarta.

Zijn eigenlijke specialisatie is de semiotiek. Daarover publiceerde hij in 1978 de studie *Semiotiek. Over tekens, hoe ze werken en wat we ermee doen* en in 1986 *De macht van de tekens*. Hij heeft meer boekuitgaven op zijn naam, zoals *Waar gebeurd en toch gelogen* (1980) over de grens tussen fictie en non-fictie en *Zin zien* (1986) over het interpreteren. Over zijn Indonesische ervaringen schreef hij *Twee jaar Seksie Belanda. Een professor in Indonesië* en samen met zijn vrouw Nunuk Tri Heryati *Goena-goena en geziene geesten* (1992). In het Utrechts Nieuwsblad heeft hij de wekelijkse column *Bekeken zaak*.

Met het werk van Marten Toonder houdt Aart van Zoest zich al vrij lang bezig. Enkele jaren geleden publiceerde hij over hem onder andere enige artikelen in het tijdschrift *Bzzletin*. Tijdens *Als u bedoelt wat ik begrijp* zal hij het vertaalproject leiden.

Aart van Zoest

the Netherlands

(Amsterdam, 1930) took Romance studies and was a French teacher until he was appointed senior lecturer at the University of Utrecht. In 1974 he wrote a thesis about François Villon. Another interesting publication he produced dealt with Céline.

Aart van Zoest did not really involve himself in Dutch literature until a later stage. He wrote articles about authors such as Hermans, Wolkers, Mulisch and also about Marten Toonder. In 1977 he was attached to the Berlin Freie Universität and from 1985 to 1987 he taught Dutch at the Sorbonne in Paris. In 1988, he became a professor at the Universitas Indonesia in Djakarta.

His actual specialization lies in semiotics. In 1978 he published the textbook *Semiotiek. Over tekens, hoe ze werken en wat we ermee doen* (Semiotics. About signs, how they work and what we do with them) and in 1986 *De macht van de tekens* (The power of signs). These are not his only publications. We also have *Waar gebeurd en toch gelogen* (Truly happened, yet devised, 1980) about the borderline between fiction and non-fiction and *Zin zien* (Seeing sense, 1986) about interpretation. His Indonesian experiences were captured in *Twee jaar Seksie Belanda. Een professor in Indonesië* (Two years Belanda Section. A professor in Indonesia) and he and his wife Nunuk Tri Heryati wrote *Goena-goena en geziene geesten* (Guna-guna and spirits seen, 1992). He has a weekly column in Utrecht Daily News, called *Bekeken zaak* (Foregone conclusion).

Van Zoest has been working for some time on Marten Toonder's work. Several years ago he published several articles about him in *Bzzletin* magazine. During *If you mean what I know* he will head the translation workshop.

Tentoonstellingen en stripwedstrijd **Exhibitions and Cartoon Competition**

De andere wereld van Marten Toonder

Inleiding bij de tentoonstelling, uitgesproken op 23 oktober 1992 bij de uitreiking van de Tollens-prijs aan Marten Toonder in het Bibliotheektheater in Rotterdam.

Toen de wereld net geschapen was stond het nog niet vast welke gestalte de mensen uiteindelijk zouden krijgen, en een bananeboom en een stuk rots maakten er ruzie om. Zo luidt het in een Molukse vertelling. De steen vond dat de mensen er zo'n beetje als hij moesten uitzien, sterk, onveranderlijk. Hij verpletterde de bananeboom, doodde haar. Maar de volgende dag stonden er jonge bananeboompjes rond de gestorven boom. De oudste spruit begon opnieuw de strijd tegen de steen en uiteindelijk heeft de banaan het gewonnen. Zodat de mensen nu leven volgens het bananeboomconcept: sterven, herboren worden, vechten en groeien tot de dood er opnieuw een end, en een nieuw begin, aan maakt. De aanvechting om als een rots te zijn, hard, onaantastbaar, voelen wij dikwijls in ons, maar we voelen ook wel dat dat geen leven is.

U vraagt zich af: waar slaat dit op? Die man wordt toch geacht een introductie te geven op de tentoonstelling *De andere wereld van Marten Toonder*? Laat ik het uitleggen. Het Molukse verhaal kwam namelijk in mij op toen ik zocht naar een verklaring voor de ontroering die de tentoonstelling bij mij teweeg bracht. De tentoonstelling levert een beeld van Toonders artistieke ontwikkeling, en die ontwikkeling geeft een duidelijk voorbeeld dat leven veranderen en groeien betekent.

Marten Toonder is begonnen met zich voor 50% te vergissen voor wat betreft het talent dat hem was toebedeeld. Dat steekt overigens gunstig af bij velen onzer. Ik noem als voorbeeld Vincent van Gogh, die het grootste deel van zijn korte leven gemeend heeft dat hij dominee moest worden. Marten Toonder meende als jongen dat hij tekenaar moest worden. Daarmee had hij de helft van roeping te pakken. Hij is het geworden, maar in tweede instantie heeft hij onder ogen moeten zien dat hij óók schrijver was.

De tentoonstelling *De andere wereld van Marten Toonder* is vooral aan Toonder de tekenaar gewijd, laat althans zien dat Toonder de tekenaar niet over het hoofd moet worden gezien, ook al heeft Toonder de schrijver de Tollens Prijs 1993 gekregen. Hij is gemaakt door Jef van Gool, Hellen Clemens en Ange Taminiau van het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum, naar mijn smaak op voortreffelijke wijze. Toen Jef van Gool mij vroeg deze inleiding te houden, sprak hij enthousiast over het prachtige materiaal dat hij van de meester via diens zoon Eiso ter beschikking gekregen had en toen ik dat materiaal ging bekijken trof ik bij Hellen Clemens en Ange Taminiau dezelfde geestdrift aan. Die betreft vooral de eerste tekeningen van de jonge Marten. Ze zijn als de jonge spruitjes van de bananeboom, die uiteindelijk tot de triomf zullen leiden.

Die eerste tekeningen. Er zijn schetsen en portretten, gemaakt op velletjes tekenpapier, op schoolschriftpapier, tijdens de zeereis naar Zuid-Amerika die de 19-jarige Marten maakte. Eén daarvan, een ingekleurde inkttekening van een stoere zeeman met een pijp waaruit gestileerde rook kronkelt, is vader Toonder. Het is de man van wie de inmiddels wat oudere Marten zich in zijn autobiografie *Vroeger was de aarde plat* zich de woorden herinnert: "Wil jij tekenaar worden? Maar dat is toch geen beroep?"

Aan die eerste tekeningen kan men de opties aflezen die zich voordeden aan de aspirant-tekenaar. Hij kon artistiek gaan tekenen, met wat ik zou willen noemen de zoekende lijn, wat brokkelig met veel arcering en schaduwwerking om reliëf te geven. Of hij kon karakteriserend gaan tekenen, met een gevonden lijn, een strakke, trefzekere, uit één stuk. De eerste optie hoorde niet bij hem. Er zijn tekeningen die dat laten zien, zelfs latere, als hij toch nog eens in die richting wat experimenteert. De tweede optie heeft het gewonnen. Daarvoor zijn, geloof ik, in hoofdzaak twee verklaringen te geven, een externe en een interne.

De externe verklaring zit 'm in de omstandigheid dat er in Martens jonge jaren niet zoiets als de BKK bestond; hij moest tekeningen maken die verkocht werden, reclametekeningen, illustraties, boekomslagen (*Job en haar bazen*, *Een man zet door*). In die context werkt men niet met gevoelige vaagheid maar met heldere contouren. Men bekijkt de aquarellen die Marten maakte voor een sollicitatiemap, illustrerende prenten, zoals een Judas bij een kruis, een echte slechterik, dat zie je zo. Men bekijkt de tekeningen die hij maakte voor ROB, een reclame-, advies- en ontwerpbureau. Zó moest je tekenen als je iets te vertellen of te verkopen had. Voor zo ver Marten dat zelf niet bedacht haalde hij het uit zijn inspiratiebronnen, die op de expositie ook te vinden zijn. Bijvoorbeeld uit *Patoruzo*, een soort leertijdschrift voor striptekenaars. De organisatoren van de tentoonstelling hebben die bronnen zo aandachtig bekeken dat ze ontdekten hoe dicht de jonge tekenaar voor reclamebureau ROB in een bepaald geval (vrolijke koe en fluitist) bleef bij het tijdschrift-voorbeeld, zo dicht dat je het bijna natekenen moet noemen. Waaruit te leren valt dat ook imitatie hoort in het groeiproces en daarover door niemand een eerste steen mag worden geworpen.

De tweede, de interne verklaring voor Martens keuze voor de gevonden, de rake lijn, heeft te maken met zijn creatieve dispositie: hij wil vertellen. In zijn autobiografie vertelt Toonder hoe hij en zijn broer Jan-Gerhard al op heel jonge leeftijd verhalen vertelden. Eiso Toonder verwijst daar ook naar in zijn inleiding in het tentoonstellingsboek: "Zijn carrière begon... ja wanneer? Misschien al toen hij zijn twee jaar jongere broer Jan-Gerhard, zelf nog maar net tot praten en begrijpen in staat, verhalen ging vertellen. Want die drang tot vertellen loopt als een rode draad door zijn leven, en bijna al zijn andere activiteiten sproten er rechtstreeks of indirect uit voort".

Toonder is een verteller. Het is duidelijk te zien op de Rotogravure-tekeningen. Er is een citaat bijgevoegd uit *Vroeger was de aarde plat*:

"Het begon me op te vallen dat mijn tekeningen beter werden en dat ik daardoor betere verhalen kon maken. Want de kwaliteit van een verhaal hangt natuurlijk af van de mogelijkheden die de tekeningen bieden. Maar het is niet andersom: een slecht verhaal met prachtige tekeningen blijft een slecht verhaal – het verhaal is de hoofdzaak."

Op een van de tekeningen zien we een man met een tropenhelm, groot, half aan de rand, op de rug gezien, een pistool richten op een jonge vrouw die haar handen, in een ervan een zakdoekje geklemd, tegen haar zwarte haren drukt. Naast de man staat een zeeman, kapitein Rob type, die één hand tot een vuist balt en met de andere een zeemanspet op het vastberaden hoofd drukt. In de verte maken twee ondefinieerbare figuren zich uit de voeten. Wat gebeurt hier? Wat is hier aan de hand? Die kapitein Rob moet wel een good guy zijn. Maar het meisje? Onschuldig? De weglopers lijken niet te deugen, hun onsoepele loop wijst daar op. En de man met het pistool? Waarom kijken we met hem mee? Want het vertelperspectief in deze tekening maakt hem tot de eerst gefocaliseerde, en derhalve is hij ook degene die namens ons de hele scène focaliseert. Juist dit gekozen perspectief geeft ons een vertelraadsel op, omdat we het verhaal niet kennen. Maar we herkennen de verteller in deze tekening, misschien juist wel door de gebruikmaking van de mogelijkheden die perspectiefkeuzes bieden. Een klassiek voorbeeld blijf ik vinden de dagstrip in de derde aflevering van de Avonturen van Tom Poes *In den tooveruin* geheten, waar Ollie B. Bommel het verhaal binnenkomt. Op de eerste tekening: Tom Poes, alleen. Op de tweede: Tom Poes op de voorgrond, groot, op de rug gezien, ziet verder op de weg een heer met geruite jas lopen, en we kijken met hem mee. Op de derde: de heer met de geruite jas loopt lachend op de voorgrond naar ons toe, vangt onze volledige aandacht; Tom Poes is een kleine figuur op de achtergrond geworden. De perspectiefwisseling is iconisch voor een narratieve machtsvername.

Zo vertelt de geboren verteller, veelal zonder opzet, maar daardoor misschien juist zo doeltreffend. Voor vertellingen heeft hij bijzondere gebeurtenissen nodig, een interessante setting, en markante figuren. Dat brengt mij terug bij de contourmatige wijze van tekenen die kenmerkend is voor Toonder, voor karikaturisten en voor striptekenaars. Zó teken je karakteristieke wezens, om te beginnen je vader en je broer. Voor *Elsevier* tekende Toonder in 1948/49 een serie 'Dierenleven' waarin de dieren mensen zijn, markante figuren. Bekijkt u eens 'Kunstkenners'. Daar staan ze allemaal, de kunstkenners in dieren-gestalte: de uitlegger, de beate glimlacher, de prevelaar, de scepticus en degene die er -hier letterlijk- bij staat te kwijlen.

Deze tentoonstelling wil de 'andere wereld van Marten Toonder' laten zien. Niet alleen de Bommel-wereld, niet alleen de woorden-wereld. Het is interessant en ontroerend om kennis te maken met zijn pré-Bommel-werk, met zijn puur picturale werk, met zijn vroegere filmwerk (behalve de tekenfilm *Als je begrijpt wat ik bedoel* worden ook de poëtische filmpjes *Moonglow* en *The golden fish* op video vertoond); dat neemt allemaal niet weg dat Toonder nu eenmaal de schepper van het Bommel-universum is, daar kan en wil niemand aan voorbij. Die creatie heeft Toonder immers gebracht bij het complement van zijn tekentalent, zijn schrijverstalent. De verteller in beelden van de eerste jaren is met de Bommelstrip tot een verteller ook-in-woorden geworden. Meer en meer een verteller vooral-in-woorden, geloof ik, als ik mezelf maar naga; ik heb van de Bommelstrips meer genoten door te lezen dan door te kijken. Er is veel gediscussieerd over de vraag of de strip zonder de afbeeldingen zou kunnen. Voor een bevestigend antwoord is nu het bewijs binnen. Toonders vertaalster in het Duits, de in Nederland woonachtige Zwitserse Jacqueline Crevoisier, heeft in Basel een lezing over Toonder gehouden en het gevolg is geweest dat Radio Basel *Ausfälliger* en *Die erste Geschichte von Ollie B. Bommel* in vijf wekelijkse afleveringen heeft laten voorlezen. Zonder plaatjes uiteraard, maar met succes. Dit onloochenbare nieuws zal orthodoxe Toonderfans choqueren. Voor velen hoort het beeld het woord te begeleiden.

Ook al pleit Bommels radiofonisch succes in Zwitserland, Toonders literaire succes bij de Stichting Het Tollens Fonds, voor Martens verbale kracht, we hoeven maar langs de panelen van de tentoonstelling te lopen om te beseffen dat het verbale en het non-verbale een volkomen huwelijk hebben gesloten.

Men bezie de politieke prenten die Toonder maakte in zijn illegale tijd, de oorlogsjaren, toen je zulk werk met gevaar voor eigen leven maakte. In dit opzicht maakt de hooggestemde tekening bij het verzetsgedicht *Het vuur* van Jan-Gerhard Toonder in onze postmoderne tijd niet meer dezelfde indruk als toen. Maar zelfs de meest distante toeschouwer zal onder de indruk zijn van de samenwerking van taal en beeld in de spotprent op Heinrich Himmler, hoofd van de SS, de afschuwelijkste van de nazi-beulen. Dat deze sadist een beul was laat Toonders tekening op ondubbelzinnige wijze zien. Daarbij heeft hij

genoteerd wat de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* over Himmler had geschreven: "ein empfindlicher, ja eben überempfindlicher Mensch".

De tentoonstelling laat zien hoe Toonder de verteller in beelden alleen gestorven is, als een bananeboomspruitje, en dat hij is herboren als Toonder de verteller in woord en beeld. De panelen met de dierbare dieren uit de Bommelstrips laten het zien: steeds een plaatje en een stuk tekst. Natuurlijk hebben de tentoonstellingmakers een enorm 'embarras du choix' gehad: welke plaatjes en welke tekst kiezen uit de grote hoeveelheid. Er valt, denk ik, op hun keus weinig af te dingen. De Bommelliefhebbers onder ons zullen dromerig worden bij de beelden, nu eens lekker groot, en zuchten van herkenning slaken bij de woorden.

Ik pik er eens een uit, niet helemaal willekeurig, omdat nu we in Rotterdam zijn en de burgemeester van die stad in ons midden hebben, het interessant kan zijn te zien hoe zijn collega uit Rommeldam wordt gekarakteriseerd. We zien burgemeester Dickerdack die de deur van zijn kamer ziet opengaan. Er komen twee politiemannen binnen, gekwetst en verontwaardigd. Waar ze van terugkomen vertelt dit geïsoleerde fragment niet. Het zou Perron Nul kunnen zijn, de Afrikaanderbuurt, of een confrontatie met protesterende taxichauffeurs. De tekst leert ons dat de magistraat de toestand te lijf gaat met de volgende woorden: "Ik zal het rapport in studie nemen, en het nauwlettend eh... reflecteren, zodat ik me op de inhoud kan bezinnen en hangende kwesties afwegen, met het oog op een sluitende conclusie, die de zaken in het juiste daglicht stelt. Ik begrijp dat u gepresseerd bent, maar u kunt ervan verzekerd zijn, dat ik er de nodige cereliteit aan zal geven". Ziezo, in die verbale wal moet hun opgewondenheid even smoren. Ondertussen toont het plaatje ons de zorgelijke blik van Dickerdack. Je ziet hem denken: "Wat moet ik nou weer aan met die verdomde dienders die hier mijn rustige rust komen verstoren".

Ik hoop dat u en veel anderen aan deze mooie tentoonstelling evenveel plezier zult beleven als ik.

Aart van Zoest.

The Other World of Marten Toonder.

Introductory Speech at the Opening of the Exhibition in the Library Theatre in Rotterdam on October 23, 1992.

When the world had just been created it was not yet clear which shape people would eventually have, and a banana tree and a piece of rock had a fight about it. Thus a Molucca story goes. The rock thought that people should look a bit like him: strong, unchanging. He crushed the banana tree, killing her. Yet, the very next day young banana trees stood all round the dead tree. The eldest sprig immediately resumed its struggle against the rock and eventually the banana tree was victorious. Thus people now live according to the banana tree principle: dying, being reborn, struggling and growing until death again brings an end and a new beginning. We often feel the temptation to be like a rock, hard, unassailable, but we also feel that this is no way to live.

You may ask yourself: what is he getting at? This man is supposed to provide an introduction to the exhibition *The Other World of Marten Toonder*. Allow me to explain. The Molucca story came to my mind while searching for an explanation for the way the exhibition moved me. The exhibition provides a picture of Toonder's artistic development, and this development provides a clear example that life means change and growth.

Marten Toonder started off by underestimating the talent he had received by 50%. This compares favourably to most of us. As an example I mention Vincent van Gogh who, for the largest part of his short life, was convinced that he should have become a minister of religion. Marten Toonder, as a boy, was convinced that he should become an artist. He had found half of his calling. This is what he became: but in the second place he had to face he also was a writer.

The exhibition *The Other World of Marten Toonder* is devoted in particular to Toonder the artist. It shows that Toonder the artist should not be neglected, even if Toonder the writer received the Tollens Prize in 1992.

The exhibition has been prepared in a superb way by Jef van Cool, Hellen Clemens and Ange Tamaniau of the Dutch Library and Literature Centre. When Jef van Cool asked me to make this introduction, he enthused about the splendid material made available by the Master through his son Eiso. When I went to look at this material, I encountered the same enthusiasm in Hellen Clemens and Ange Tamaniau. Particularly about the first drawings by young Marten. They are like the young sprigs of the banana tree, which eventually was to lead to triumph.

The first drawings. There are sketches and portraits, made on sheets of drawing paper, on school exercise book paper, during the ocean voyage Marten, age 19, made to South America. One of these, a coloured ink drawing of a sturdy sailor with a pipe from which stylized smoke curls, is of Father Toonder. It is the man of whom the older Marten, in his autobiography *Vroege was de aarde plat* (The earth used to be flat), recalls the words: "Do you want to become an artist? But that surely is no occupation?"

From the first drawings one can discern the options faced by the aspiring artist. He could choose between drawing artistically, somewhat brittle with much shading and shadow-effect providing contrast. Or he could draw to characterize, using taut, accurate lines. The first option did not suit him. This is clear from some drawings, even some later ones, when he still experimented in this direction. The second option won from the first. For this, I believe two principal explanations can be provided, one external, the other internal.

The external explanation relates to the situation that during Marten's early years a subsidizing agency did not exist; he had to make drawings which could be sold, advertisement drawings, illustrations, book covers (*Job en haar bazen, Een man zet door*). In this context you did not work with sensitive vagueness, but with clear contours. Look at the water colours Marten made for a presentation folder, illustrative drawings, such as a Judas at the cross, a real villain. You look at the drawings he produced for ROB, an advertising, advice and design agency. You had to draw like this when you had something to say or sell. When Marten did not create it himself he drew on his sources of inspiration, also to be found at the exhibition. For example from *Patonizo*, a type of educational magazine for cartoonists. The organizers of the exhibition had such a close look at the sources that they discovered how close the young artist, then drawing for the advertising agency ROB in a particular instance (cheerful cow and flautist) stuck to the magazine-example, so close that one should almost call it copying. Which shows that imitation also belongs to the process of growth and that nobody may throw the first stone because of this.

The second, the internal explanation for Marten's choice in favour of the accurate line, concerns his creative disposition: he wants to tell a story. In his autobiography Toonder relates how he and his brother Jan-Gerhard told stories from a very early age. Eiso Toonder points it out in his introduction to the exhibition booklet: "His career started ...yes, when? Perhaps when he started telling stories to his brother Jan-Gerhard, younger by two years, and he himself only just able to talk and understand. For the urge to tell stories runs like a red thread through his life, and almost all his other activities directly or indirectly originated from this."

Toonder is a story-teller. It is clearly visible in the Rotogravure drawings. A citation has been added from *The Earth used to be flat*:

"I began to notice that my drawings were improving and that as a result I was able to tell better stories. Because the quality of a story depends on the possibilities offered by the drawings. The reverse is not true: a poor story with beautiful drawings remains a poor story – the story comes first."

In one of the drawings we see a man wearing a tropical hat, huge, partially from the side, seen from behind, pointing a pistol at a young woman who presses her hands, one clasping a handkerchief, against her black hair. Next to the man stands a sailor, a Captain Rob type, who clenches one hand into a fist, the other pressing a seaman's cap to his determined head. In the distance two indefinable figures are seen running away. What is going on here? Captain Rob must be a good guy. And the girl? Innocent? Those running away seem to be villains, as indicated by the clumsy way in which they run. And the man with the pistol? Why do we follow the direction of his eyes? Because the perspective of the storyteller in this drawing turns him into the primary focal point, and therefore he also is the one bringing the whole scene into focus on our behalf. It is this chosen perspective which presents us with a riddle, for we do not know the story. But we recognize the storyteller in this drawing, perhaps because of the use of the possibilities offered by the choice of perspective. I continue to find the daily strip in the third episode of the adventures of Tom Puss, called *In the Magical Garden* in which Ollie B. Bommel enters the story, a classical example. In the first drawing: Tom Puss alone. In the second: Tom Puss in the foreground, large, seen from behind, looking at a gentleman with a chequered coat walking down the road, and we follow his look. In the third: the gentleman in the chequered coat in the foreground, approaching us, laughing, capturing all of our attention; Tom Puss has been reduced to a small figure in the background.

Thus the born story-teller tells a story, often unintentionally, but perhaps because of this so effective. In order to tell stories he needs special events, an interesting setting and striking characters. This brings me back to the sharp contours characterizing the drawings of Toonder, to caricaturists and cartoonists. This is the way you draw characteristic beings, your father and brother for a start. In 1948/49 Toonder drew a series 'Animal life' in which the animals are people, striking figures. Have a look at 'Art experts'. There they all stand, the art experts in animal shapes: the interpreter, the fine smiler, the mumblor, the sceptic and those who literally stand round slobbering.

This exhibition is aimed at showing the 'Other World of Marten Toonder.' Not only the world of Bommel (Bumble), not only the world of words. It is interesting and moving to get to know his pre-Bumble work, his purely pictorial work, his earlier film work, (the poetical films *Moonglow* and *The Golden Fish*, permanently shown on video); all of this does not detract from the fact that Toonder is best-known as the creator of the Bumble universe. Nobody could or would want to deny this. This creation has brought Toonder to the complement of his talent for drawing, his talent as a writer. The story teller in images of the first years became a story teller using words with the Bumble cartoons. Increasingly a story teller-in-words, if I consider my own reaction: I enjoyed the Bumble cartoons more in reading than by just looking. There has been much discussion about the question whether the words could have stood on their own without the images. The proof for an affirmative answer has now been provided. Toonder's translator into German, Jacqueline Crevoisier from Switzerland, resident in Holland, gave a lecture on Toonder in Basle, as a result of which Radio Basle broadcasted *Ausfäller* and *Die erste Geschichte von Ollie B. Bommel* in five weekly readings. Without images, of course, but with success. This undeniable fact will shock orthodox fans of Toonder. For many the image has to accompany the words.

Even though Bumble's radiophonic success in Switzerland, as well as Toonder's literary success with the Tollens Foundation, plead for Marten's verbal power, we merely have to walk past the panels of the exhibition to realize that the verbal and non-verbal constitute a perfect marriage.

One looks at the political drawings Toonder made illegally during the war, when such work entailed danger to one's own life. In this respect the highly-strung drawing accompanying the resistance poem 'The Fire', by Jan-Gerhard Toonder does not make the same impression in our post modern time as it did then. But even the most aloof viewer will be impressed by the way image and word complement each other in the cartoon of Heinrich Himmler, head of the SS, the most diabolical of the Nazi-executioners. Toonder's cartoon shows this sadist to be an executioner in the most unambiguous way. Next to it he noted what the *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* wrote about Himmler: "ein empfindlicher, ja eben überempfindlicher Mensch".

The exhibition shows how Toonder the story-teller died as a banana tree sprig only in images, and that he was reborn as Toonder the story-teller in words and images. Of course the exhibitors had an enormous *embarras du choix*: which images and which texts should be chosen from the large collection available. I do not think much criticism can be levelled at the choices made. The fans of Bumble will become dreamy at the images, for once properly enlarged, and will utter sighs of recognition at the words.

I'll pick one, not quite at random. Since we're in Rotterdam and have the mayor of the city in our midst, it might be interesting to see how his board from Rommeldam is organised. We look at Mayor Dickerdack who sees the door of his office opening. Two police men enter, hurt, indignant. This isolated fragment does not relate where they come from. It could be Line Zero, the Black Quarters, or a confrontation with protesting cab drivers. The text shows us that the magistrate tackles the situation as follows: "I will study the report and carefully, uh... reflect, so that I can contemplate as to the inner meaning and weigh the consequences with a view to a final conclusion, which will put things in the right light. I realise that you are in a hurry, but you may rest assured I will deal with it with the required swiftness." There now, in that verbal barrage their excitement is bound to suffocate. Meanwhile the picture shows us Dickerdack's worried look. You can see him think: "What the hell am I going to do with these bloody cops who are disturbing my peaceful peace."

I hope that you and many others will enjoy the exhibition as much as I have.

Aart van Zoest

Stripwedstrijd

Het plan om jonge illustratoren bij het Marten Toonder-project in *Als u bedoelt wat ik begrijp. Story International III* te betrekken komt van John Verberk, docent aan de Koninklijke Academie in Den Haag en aan de Academie van Beeldende Kunsten in Rotterdam. Hij vroeg enige studenten om een vijftal strips te tekenen en gaf hen de tekeningomschrijvingen, zoals Marten Toonder die gebruikt had voor zijn verhaal *Heer Bommel en de Trullenhoedster*. Hun werkstukken werden voorgelegd aan een jury, bestaande uit Max van Rooy (lid hoofdredactie *NRC Handelsblad*), Hans Walgenbach (directeur Centrum Beeldende Kunst Rotterdam) en Eiso Toonder (striptekenaar), namens zijn vader Marten. De resultaten zijn vanaf woensdag 20 januari te zien in de Centrale Bibliotheek te Rotterdam. Marten Toonder is gevraagd om op zaterdagavond 23 januari aan de winnaar de prijs uit te reiken.

Tekening-omschrijvingen

Aflevering 1

- I a Bos. Vervallen, rottende bomen links en rechts aangesneden op voorgrond. Mos, paddestoelen, schimmels. Op open plek tussen bomen staat vervallen hut. Naargeestige, wat spookachtige sfeer.
- I b Totale hut. Oud, krom vrouwtje, heksachtig type, veegt met takkebezem oude bladeren tegen afvalhoop aan. Op deze hoop zit haar dochtertje (plm. 4 jaar) een visgraat af te kluiven; onverzorgd.
- I c Grijsaard (boze tovenaard), totaal in beeld loert ongunstig van achter boom naar links (naar het tafereeltje van III. b). Hij draagt ransel op rug.

Aflevering 2

- II a Grijsaard, totaal, half op rug gezien, stapt met ongunstig lachje van achter boom naar links, naar vrouwtje dat over haar schouder naar hem loert.
- II b Half-totale. Vrouwtje (links in beeld) luistert oplettend naar grijsaard (rechts), die aanbiedt om haar dochtertje goede opvoeding te geven.
- II c Close-up vrouwtje, links op voorgrond. Ze kijkt peinzend naar stapel gouden munten die ze van grijsaard heeft gekregen. Grijsaard loopt naar rechts weg naar achtergrond, dochtertje in armen dragend.

Aflevering 3

- III a Vele jaren later. Totale. Interieur grot in berg (= woning grijsaard). Dochtertje is aantrekkelijk meisje geworden; ze zit op voorgrond op rotsklomp, met de rug naar ons toe, en kijkt oplettend naar grijsaard die op middenplan staat bij dampende kom op tafeltje en die uitlegt waar deze toverdrank voor dient.
- III b Grijsaard is naar hoek van grot gelopen en trekt daar gordijn opzij. In ruimte erachter zijn gouden voorwerpen en munten zichtbaar, en ook enkele dure feestjurken. Hij verklaart dat dit alles voor het meisje bestemd is, die ermee de wereld in kan trekken. Haar opleiding is voltooid; ze kent nu alle tover- en betoveringskunsten.

Aflevering 4

- IV a Totale: Zacht glooiende heidevlakte op een zonnige najaarsmorgen. Op middenplan staat een poortje in renaissance-stijl, met gesloten deur. Op voorgrond links totale van edelman in elegante pose; hij kijkt bevreemd naar het poortje (Dat was er gisteren nog niet... Merkwaardig...).
- IV b Edelman kijkt onderzoekend achter poortje (waar heidevlakte gewoon verder loopt) (Vreemd – deur die nergens toe leidt; en het geheel is echt antiek, niet imitatie).
- IV c Edelman loopt verder naar rechts, naar voorgrond. Hij kijkt verrast over schouder naar achtergrond waar gesloten koetsje, getrokken door twee paarden, het poortje (op middenplan) nadert. Het koetsje heeft geen bok; er is geen koetsier te zien.

Aflevering 5

- V a Edelman in half-totaal op voorgrond rechts, op rug gezien. Hij kijkt naar achtergrond waar koetsje bij poortje stil staat. Grijsaard en meisje (van aflevering 3) zijn uit koetsje gestapt; grijsaard maakt buiging voor meisje – beiden in silhouet.
- V b Alleen edelman zichtbaar, van ons weglappend (naar links, naar buiten beeld zijnde grijsaard en meisje toe) (Ik wil hier het fijne van weten...).
- V c Bij poortje dat aangesneden links zichtbaar is. Het meisje is niet langer zichtbaar (Ze is onder het poortje door gelopen en heeft de deur achter zich gesloten). Edelman, links, wendt zich vragend tot grijsaard die, over schouder naar hem loerend, naar rechtsachter weg loopt (Waar is ze gebleven?). (Kom vanavond maar terug, dan zal je ze zien!).

Gcina Mhlope (Zuid-Afrika)

Gcina Mhlope is actrice en schrijfster. Twee van haar verhalen, *Het toilet* en *Nu is het rustig*, zijn

opgenomen in de bundel **Gespleten landschap** waarin (autobiografische) verhalen zijn samengebracht van Zuidafrikaanse auteurs. Waaronder Nadine Gordimer en Doris Lessing. *Het toilet* vertelt het verhaal van een meisje dat elke ochtend vroeg twee uur op een publiek toilet doorbrengt om ontdekking door blanken te voorkomen.

Gespleten landschap geb. f 25,90

Lemniscat

bij de boekhandel

Cartoon Competition

The idea to involve young illustrators in the Marten Toonder project *If you mean what I know. Story International III*, originates from John Verberk, teacher at the Royal Academy in The Hague and the Rotterdam Academy of Art. He asked a number of students to draw some five strips and gave them the drawing descriptions such as Marten Toonder used for his story *Mr. Bumble and the Trull Keepster*. Their work was presented to a jury consisting of May van Rooy (member of the editorial board of *NRC Handelsblad*), Hans Walgenbach (Director, Visual Art Centre, Rotterdam) and Eiso Toonder, on behalf of his father Marten. The results will be on exhibition at Rotterdam Central Library as of Wednesday, January 20. Marten Toonder has been asked to present the winner's prize on January 23, 1992.

Descriptions

Part 1

- I a Forest. Decaying, rotting trees to left and right in foreground. Moss, mushrooms, moulds. There is a decrepit hut in the forest glade. A dismal, somewhat spooky atmosphere.
- I b Full view hut. Old, bent woman, witch-like is sweeping fallen leaves to a garbage heap. Her daughter (about 4 years old) is sitting on top, gnawing a fish bone. Both wear tatty clothing; uncared for.
- I c An old man (grey beard), evil sorcerer in full view, leers to left from behind tree (at scene 1b). Knapsack on back.

Part 2

- II a Greybeard, full view, half seen from back, steps from behind tree to the left with an unpropitious smile, approaching the woman leering at him across her shoulder.
- II b Half total. Woman (on left) listens attentively to greybeard (right), who offers to give her daughter a good education.
- II c Close-up of woman, left foreground. She looks pensively at the stack of gold coins given to her by greybeard. Greybeard walks off to background, carrying her young daughter.

Part 3

- III a Many years afterwards. Total view. Interior cave in mountain (= dwelling greybeard). Daughter has grown into attractive girl; sitting on rock in foreground, her back towards us and attentively watches greybeard who is in centre at table with steaming cup, explaining what this magic potion does.
- III b Greybeard has walked at one corner of the cave and pulls curtain there aside. In the space behind it gold objects and coins can be seen, as well as some costly party gowns. He says all this is meant for the girl, to enter the world with. Her education has been completed; she now knows all the arts of magic and bewitchment.

Part 4

- IV a Full view. Gently sloping plain with heather on a sunny autumn morning. In the centre is a renaissance gateway, with a closed door. In the foreground on the left, full view of nobleman, elegant pose; puzzled look at gateway (it wasn't there yesterday... Curious...).
- IV b Nobleman looks searchingly behind gateway (where the heather ground simply continues) (Strange – a door leading nowhere; and it is really antique, no imitation).
- IV c Nobleman walks further to the right, to foreground. Glances back with surprise at background where closed carriage, drawn by two horses (in centre) approaches. The carriage has no coach box; there is no coachman in sight.

Part 5

- V a Nobleman in semi-view right foreground, seen from back. He is looking at the background where the coach has stopped by the gateway. Greybeard and girl (from episode 3) have alighted; greybeard bows to the girl – both in silhouette.
- V b Only nobleman in sight, walking over to left towards greybeard and girl (not seen). (I want to know what's going on...).
- V c At gateway half-seen on left. The girl is no longer visible (she has walked through the gateway and closed the door behind her). Nobleman on left turns questioningly to greybeard who, leering at him across his shoulder, walks off to right background (What happened to her?) (Come back this evening, then you'll see!).

Boekhandel

**VAN
DEN
BOS**

BENEDEN
LITERATUUR
MODERNE KUNST
ARCHITECTUUR

1E VERDIEPING
KINDERBOEKEN
BOVEN

ANTIQUARIAAT

1E MIDDELLANDSTRAAT 23
3014 BB ROTTERDAM
TELEFOON 010 - 4125640

Programma-overzicht

'ALS U BEDOELT WAT IK BEGRIJP' STORY INTERNATIONAL IN ROTTERDAM EN ENSCHEDE

STORY INTERNATIONAL 1993 Bibliotheektheater, Hoogstraat 110, Rotterdam

20 tot en met 24 januari

Voorlopig programma (wijzigingen voorbehouden)

WOENSDAG 20 JANUARI

15.00 uur

Programma voor scholieren e.a.
geïnteresseerden met optredens van
Gcina Mhlophe – Zuid-Afrika
Kasiya Makaka – Malawi
Eduard Uspenski – Rusland

20.00 uur

Opening Story International III met
Marten Toonder
Paul Biegel
Feride Çiçekoğlu – Turkije
Joseph O'Connor – Ierland
Njabulo Ndebele – Zuid-Afrika

DONDERDAG 21 JANUARI

15.00 uur

Filmprogramma met films en video's van en over
Marten Toonder ingeleid door Eiso Toonder

20.00 uur

Vernie February – Zuid-Afrika
Anton Koolhaas gelezen door Anton Korteweg
Kasiya Makaka – Malawi
Toon Tellegen
Eduard Uspenski – Rusland

VRIJDAG 22 JANUARI

12.30 uur

Kinderprogramma met optredens van
Mohieddeen Ellabbad – Egypte
Kasiya Makaka – Malawi
Paul Middellijn
Eduard Uspenski – Rusland

20.00 uur

Hermine de Graaf
Gcina Mhlophe – Zuid-Afrika
Marcel Möring
Marin Sorescu – Roemenië

ZATERDAG 23 JANUARI

13.00 uur

Toonder-symposium met Peter Berger, Paul Biegel,
Jacqueline Crevoisier, Annemarie Korevaar, Hans
Matla, Bram Peper (onder voorbehoud), Pety de
Vries-Ek en Aart van Zoest.

20.00 uur

Optreden van het Bommelkwartet.
Marten Toonder-avond met presentatie vertaalproject

Toegang zaterdagmiddag 23 januari:

f 10,00 en f 7,50 (CJP/Pas Rotterdam / Pas 65+)

Reserveringen: 010 – 433 82 58

Toegang avondprogramma's:

f 10,00 en f 7,50 (CJP/Pas Rotterdam / Pas 65+)

Reserveringen: 010 – 433 82 58

ZONDAG 24 JANUARI

14.00 uur

Tom Lanoye met 'Kartonnen Dozen'

Programma informatie:

010 – 413 43 30 / 217 17 00

Toegang zondagmiddag 24 januari:

f 15,00 en f 12,50 (CJP/Pas Rotterdam / Pas 65+)

Reserveringen: 010 – 433 82 58

* Bij het ter perse gaan van het programmaboek was er geen
biografisch materiaal voorhanden

**STORY ON THE ROAD, Theater a/d Markt Concordia, Oude Markt 15, Enschede
24 en 25 januari**

**Zondagavond 24 januari
20.30 uur
Theater a/d Markt Concordia**

Story on the Road met medewerking van o.a. Feride Çiçekoğlu (Turkije), Natasha Gerasimova (Rusland), Nasim Khaksar (Iran), Gcina Mhlophe (Zuid-Afrika), Marin Sorescu (Roemenië), Eduard Uspenski (Rusland).

Presentatie Marten Toonder vertaalproject.

**Toegang: f 12,50 en f 10,00 (CJP/JTK/Pas 65+)
Reserveringen: 053 – 31 10 89**

**Maandagmiddag 25 januari
Theater a/d Markt Concordia**

Kinderprogramma met Feride Çiçekoğlu (Turkije), Nasim Khaksar (Iran), Gcina Mhlophe (Zuid-Afrika), Eduard Uspenski (Rusland), Edwin Trommelen (Nederland).

WIJZIGINGEN VOORBEHOUDEN